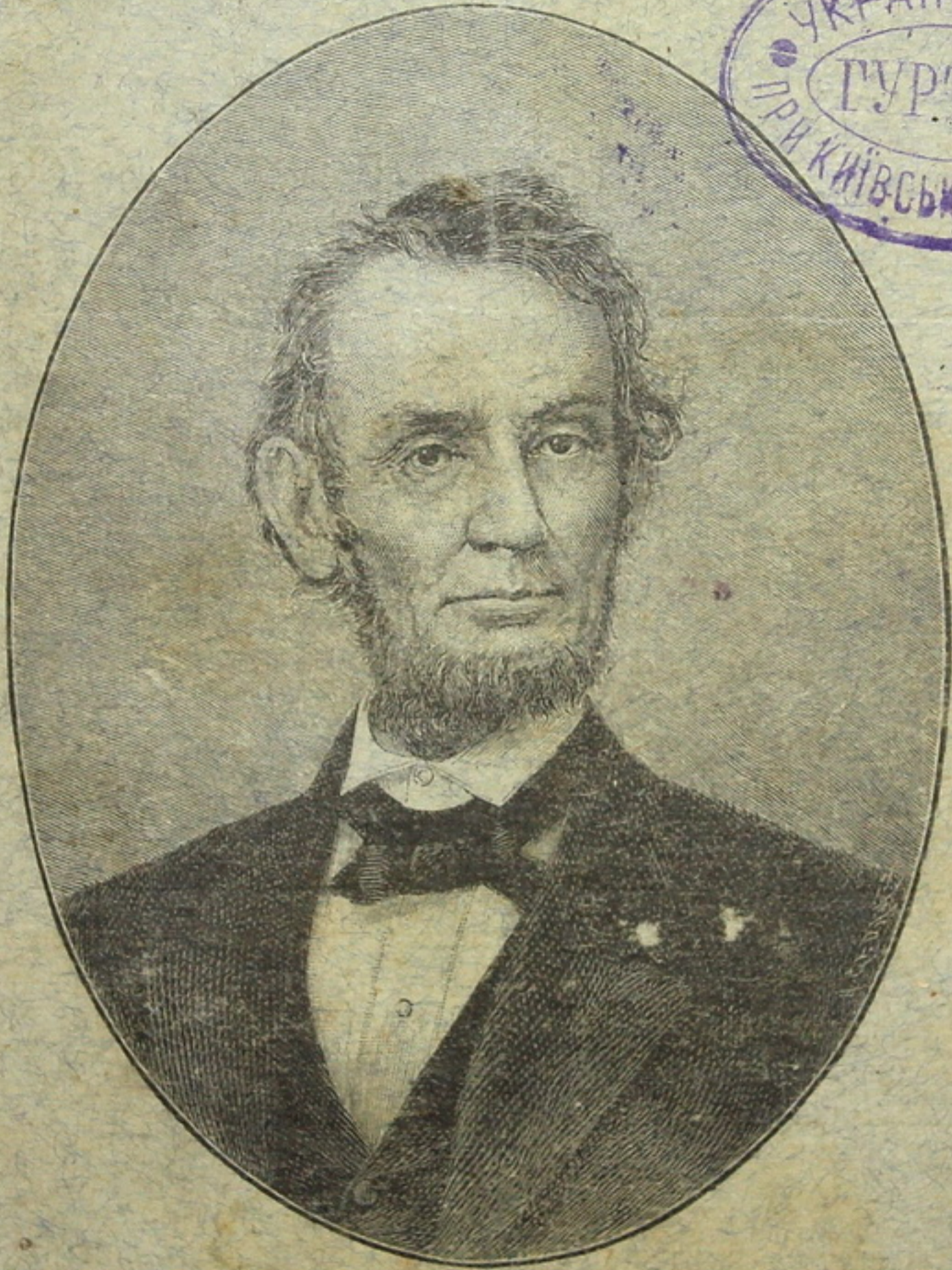

У. 65.

ОБОРОНЕЦЪ ПОКРЫВДЖЕННЫХЪ

— № 35. —

Ціна 10 коп.

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.

Типографія Училища Глухонѣмыхъ, Гороховая, 18.

1905.

У. в. 5.

ОБОРОНЕЦЬ

ПОКРЫВДЖЕННЫХЪ.

[Оповидання про Линкольна].

НАПЫСАЛА М. Загирня.

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.

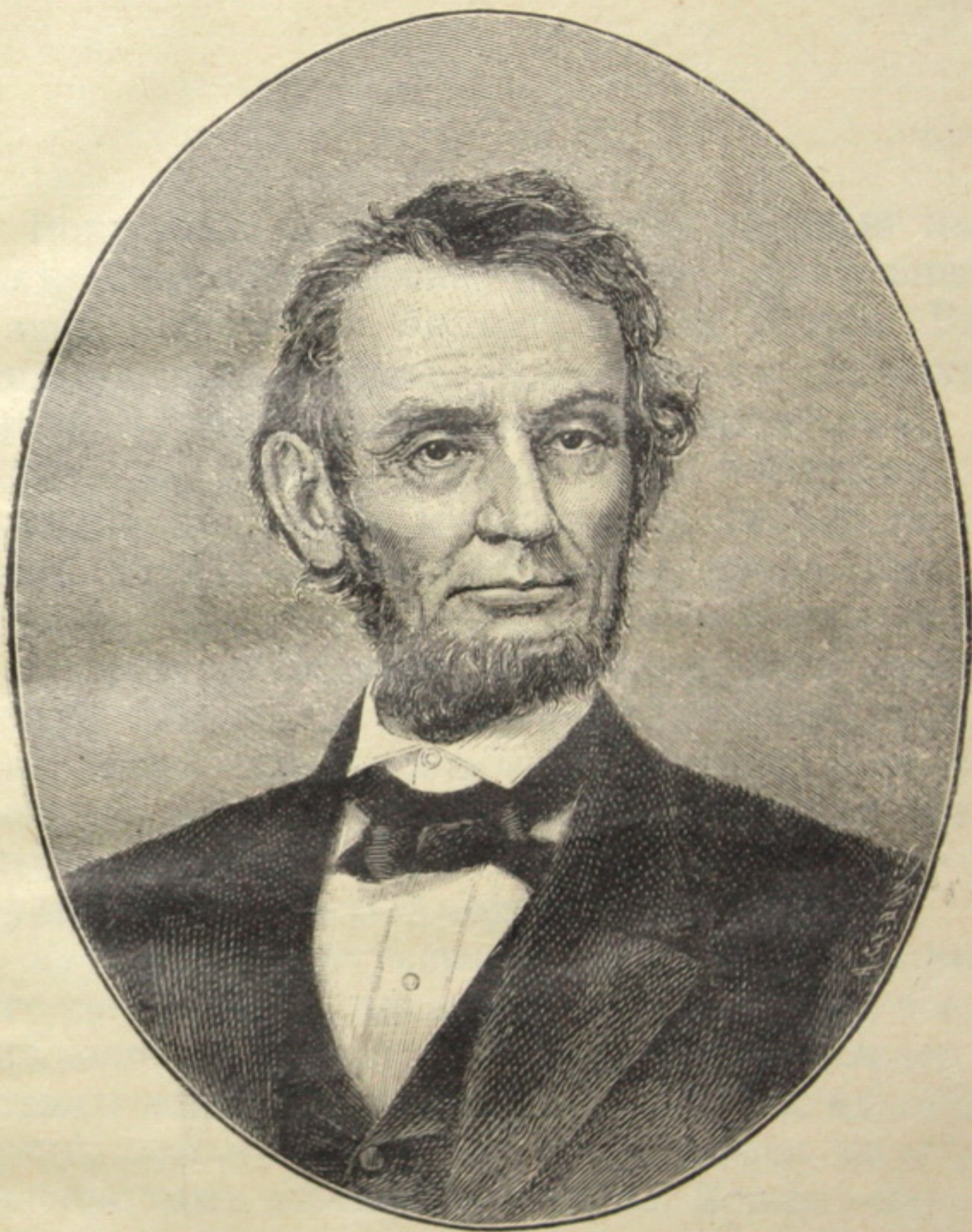
Типографія Училища Глухонѣмыхъ, Гороховая, 18.

1905.

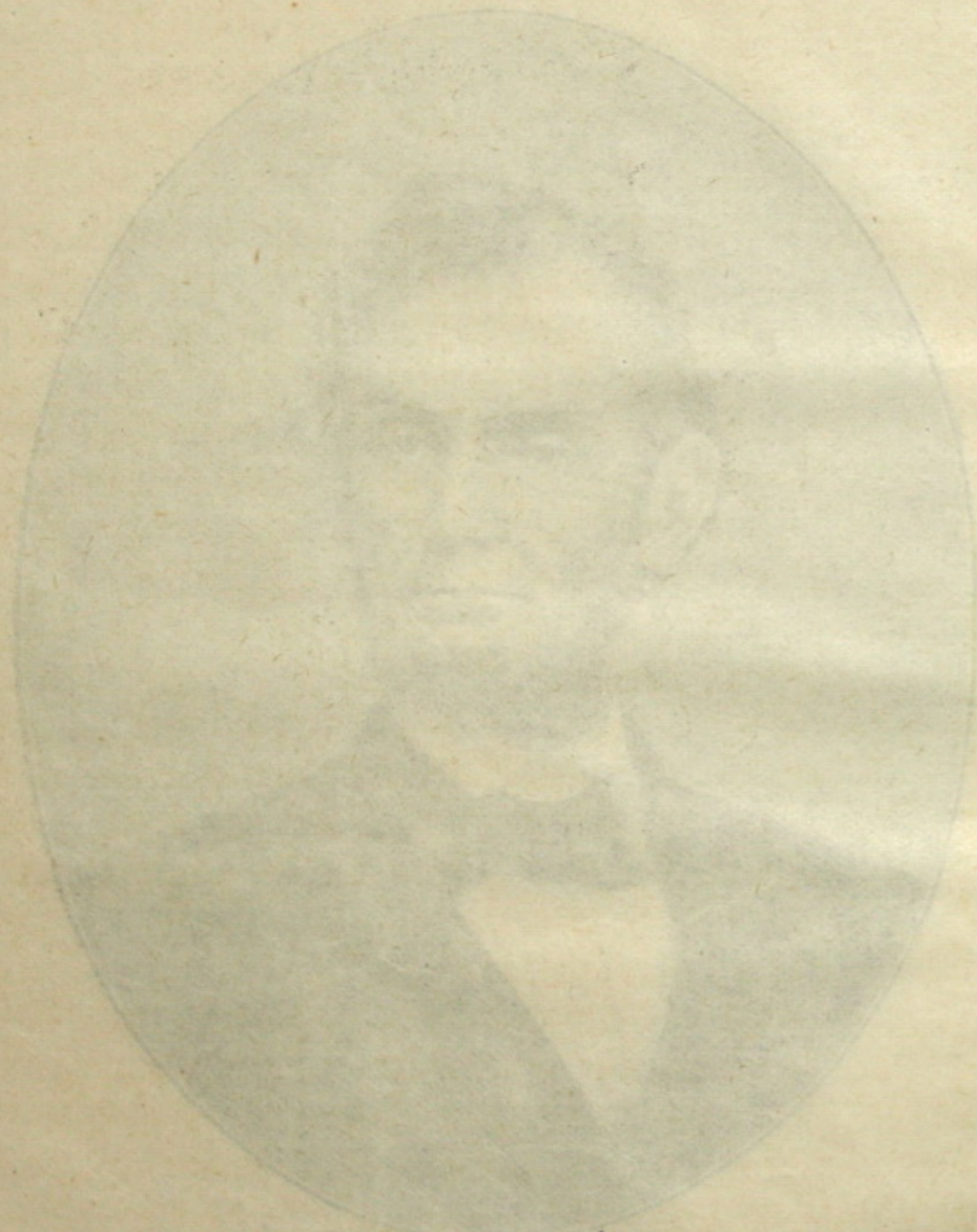

Дозволено цензурою. Спб., 30 апрѣля 1905 г.

Центральна
наукова
бібліотека
АН УРСР
1908083 № 2

ЛИНКОЛЬНЪ.

Центральна бібліотека
наукова
бібліотека
АН УРСР
№ 2

Року 1492 италієць Колумбъ першый надумавъ обплысты землю кругомъ, щобъ знайти кращу дорогу до багатой земли Индіи. Винъ поплывъ видъ испанського берега на захидъ сонця и, проплывшы килькы мисяцивъ, доплывъ до якоисъ земли. Винъ подумавъ, що доплывъ до Индіи и черезъ те людей зъ тіей земли почавъ зваты индійцямы. Але потимъ виявылося, що то не Индія, а зовсимъ нова земля, и іи пизнише названо Амерыкою. Вона лежыть середъ окіану, простягшыся зъ пивночи на пивдень двома велычезнымы шматкамы, а посередыни ти шматкы злучае вузенька смужка земли. Одынъ шматокъ звуть Пивничною Амерыкою, а другый Пивденною Амерыкою.

Европейци, почувшы видъ Колумба та видъ його товаришивъ, що нова земля багата на все, та й на золото, узялы туды йихаты, щобъ забагатиты. Йихалы испанци, голандци, французы, англійци, нимци; котори забагатившы верталыся до дому, а котори тамъ зоставалыся жыты. Коженъ народъ такъ уже й сылкувався въ одному мисци селытыся: французы до французивъ тулылыся, англійци до англійцивъ. Звычайно, якъ гурть людей зъ одного

народу оселиться въ чужій земли, то те мисце, де вони живуть, зветься *колонія*, а люде—*колоньисты*. И ото стали въ Амерыци колоніи европейски, найбільше було французькихъ та англійськихъ. Але жъ осажувалыся колоньисты не въ безлюдній земли, бо въ Амерыци жылы вже люде, ти, що Колумбъ назвавъ индійцямы. Колоньисты зъ Европы почалы въ тыхъ людей землю видниматы, а ихъ прогонылы дали. Булы правда й таки колоньисты, що купувалы въ индійцивъ землю, та такихъ було мало, а бильшь такихъ, що виднималы. Индійци не поступалыся, боронылы свого, и въ Амерыци раз-у-разъ була війна. Подужувалы европейци, бо малы добру зброю и рушныци, и вони прогонылы индійцивъ усе дали въ лисы.

Амерыка справди була дуже багата країна: земля—родюча цилына, рикы велычезни, степы, лисы несходыми. По степахъ трава висока: чоловікъ верхы на кони въ ій сховається; по лисахъ сыла всякого птаства, звіру. У земли зализо, золото и всяки инши минералы. То й не дыво, що европейци плавомъ пливлы въ Америку; найбільше йихало туды англійцивъ, и вони мало не половины пивничной Амерыкы своимы колоніямы осадылы. Правувалыся вони тоди такъ: скилькысь городивъ та селъ, що булы блыжче мижъ себе, выбиралы соби выборныхъ людей, щобъ вони усимъ тымъ селамъ та городамъ порядокъ давалы. И така спилка зъ

сель та зъ городивъ звалася *штатъ*, по нашому се буде *державна*. Такъ коженъ штатъ и порядкувавъ самъ своимы справами. Але жъ не все робылы штаты такъ, якъ имъ хотилося, бо надъ ими порядкувавъ зъ Европы англійський король та англійський парламентъ (парламентомъ зветься державна рада зъ выборныхъ людей; воны вкupi зъ королемъ встановляють законы и порядкують у держави). Спершу колоныстамъ добре було, бо англійський парламентъ не дуже встрявавъ до ихъ справъ. А дали винъ почавъ чыныты имъ усяки кривды, наkyдавъ на ихъ велыки оплаткы.

Якъ не стало вже снагы колоныстамъ терпиты утыскы видъ Англіи, то року 1774 зибралыся выборни люде зъ усихъ трынацятъохъ штативъ и врадылы, щобъ всимъ штатамъ воюватыся зъ Англією, щобъ вызволытыся зъ пидъ ѳи утыскивъ. Воювалыся довго и подужалы Англію; тоди вси штаты зъєдналыся въ одну державу. Зветься вона: „Пивнично - Амерыканська Спилка“. Державный ладъ тамъ такый: коженъ штатъ самъ у себе порядкуе, якъ знае; кожне мисто въ йому, кожне село выбирае выборныхъ людей, депутативъ. Депутаты зъиздяться и обмирковують усяки громадськи справы, и встановляють законы й порядкы въ своему штати. Се такый порядокъ у кожному штати и иншый нїякый штатъ не мае права до того втручатыся. Але жъ у штативъ промижъ себе спилка и черезъ те ѳе таки справы,

що спильни усимъ штатамъ, бо вси штаты вкупі складають одну державу. Щобъ таки справы ришаты, збирається инша рада, державна. Вона зветься конгресъ. А щобъ робыты те дило, яке загадае конгресъ, та пыльнуваты, щобъ уси додержувалы й слухалыся законивъ, треба якоисъ людыны. То вся держава выбирае на те чоловика, и той чоловикъ зветься президентъ. Выбирають його на чотыры роки: видбуде чотыры роки и тоди або зновъ його, або кого иншого выбирають. Президентъ укупі зъ конгресомъ порядкуе державнымы справамы.

Те, про що заразъ оповидатыму, робылося въ Пивнично-Амерыканській Спилці.

I.

Въ амерыканському штати Кентуки жывъ хуторомъ чоловикъ Томасъ Линкольнъ. Предкы його давно вже выселылися въ Амерыку зъ Англии. Симъя въ Томаса Линкольна була невелика: жинка та дочка маленька; а року 1809 народывся ще сынъ Абрагамъ (по нашому се буде Оврамъ).

Линкольнъ изъ жинкою щыро працювалы, збываючыся на господарство. Жылы воны вбого, та въ симьи бувъ ладъ и любленимъ дитямъ добре жылося. Батько бувъ зовсимъ непысьменный, а маты вмила чытаты. Имъ хотилося,

щобъ сынъ ихъ пысьменный бувъ, бо пысьменному краще жыты на свити. Недалеко видъ ихъ осели живъ чоловікъ Захаръ Райни. Винъ завивъ у себе маненьку школу, и якъ Абрагамъ пидрисъ, то ставъ ходыты до тїеи школы. Та йому не довелося тамъ довго повчытыся. У Линкольнивъ бувъ сусида—багатый панъ, и булы въ його неவில்ныкы негры (чорни люде), бо тоди въ тїй земли булы неவில்ныкы—отъ якъ у насъ колысь панськи люде булы, тилькы ще гирше тымъ неவில்ныкамъ жыты було, ніжъ нашимъ крипакамъ. Абрагамъ ходывъ до школы черезъ панову землю и потоварышувавъ зъ однимъ його неவில்ныкомъ. Неவில்ныкъ жалився Абрагамови на свое тяжке жыття, и тымъ панови те товарышування не сподобалося и винъ не дозволывъ Абрагамови ходыты по своїй земли. А иншого шляху не було, то й мусивъ хлопець перестаты ходыты до сеи школы. Тоди виддалы його й сестру до иншой. Але до неи ходыты було дуже далеко, и вчитель такый бувъ, що и самъ мало що знавъ. Та й тутъ не довелося довго повчытыся усе черезъ того жъ такы сусиду—пана. Винъ не по сусидському живъ и всяко дошкулявъ Линкольнови. Черезъ оти дошкуляння та черезъ те, що тяжко було дывытыся, якъ панъ знущається зъ своихъ неவில்ныкивъ, Томасъ Линкольнъ продавъ свою землю, и въ осени 1816 року склавъ свое збижжа на визъ та й поихавъ изъ симъею шукаты соби мисця

на селытьбу. Ёихалы воны на захидъ сонця въ штатъ Индіану. Ёихалы не день, не тыждень, помы у лиси край дзюркотливой ричечкы знайшлы соби мисцыну пидъ мысли. Земля ничыя була, кожному вильно було займаты, скильки схоче. То обибравшы соби мисце, Линкольны заразъ на ёому ё роставувалыся. Батько нарубавъ росохуватого дерева, позабывавъ у землю, запливъ зъ трьохъ бокивъ тынкомъ, зверху покрывъ, и ото въ тій повитци стала симъя жыты. Та въ повитци довго не выживешъ, и винъ заходывся дерево на хату рубаты та обтисуваты, а малый Абрагамъ ёому пособляе. Поставылы воны соби хату. Правда, вона була не велька и не на помости, та все жъ у ій краще ё захыстнише було жыты, нижъ у повитци. Ще зробылы стилъ та стильчыкивъ скилькысь та лижко, ото ё усе. Абрагамъ спавъ не въ хати, а на горыщи. Дала ёому маты пару коцивъ: одынъ постелыть, другимъ укрыеться та ё спыть соби, и хиба вже дуже змерзне було взимку, такъ прыбжыть у хату та на лижкови погріеться. Якъ поставылы хату, тоди треба було про те подуматы, щобъ хлиба посіяты. А сіяты ни на чому, бо кругъ хаты лисъ густый та высокый знявся, а поля немає. Узывъ батько лисъ вырубуваты та вывозыты, та пенькы кычуваты. И сынъ не гуляе, пособляе батькови. Обое воны тяжко працювалы, коженъ по своїй сыли звисно, помы вызволылы зъ пидъ лису трохы земли и

засіялы іі. Отсе вже теперъ буде въ ихъ трохи хлиба и городыны. А въ лиси багато звиру таптаства.

— Буде що йсты, не сыдиты мемъ голодни,— говорыть Томасъ Линкольнъ.

Та зъ того невелычкого поля, що воны соби прыдбалы, не можна було прожыты симъи, то зновъ заходылыся Линкольны, батько й сынъ, землю зъ пидъ лису вызволяты. Але жъ Абрагамови ще и вчытыся хочеться. Винъ соби думае: отъ якъ бы мени навчытыся чытаты такъ, якъ мама чытае! И що вечора сидае винъ зъ кныжкою била грубы. У груби ясно-ясно горыть, а Абрагамъ кныжку чытае або пысаты вчытыся. Пысавъ винъ не перомъ и не на папери, бо того прыпасу въ його не було, а крейдою на гладенькій дощечци; а якъ схоче, щобъ чорне пысання було, то паличку заструже, обпалыть зъ одного боку та нею й пыше. А якъ на поли, то просто паличкою по земли пыше. Якъ утомытыся працюваты, то сяде соби й пыше. Ото одного разу пыше винъ, а сусидынъ хлопецъ побачывъ и пытае:

— Що то ты робышь?

— Пышу,—одказуе Абрагамъ.

— Овва, уміешъ ты тамъ пысаты! Ну, що жъ ото ты напысавъ?

— Имъя свое напысавъ.

Хлопецъ не понявъ виры, побигъ и прывивъ свого батька, а той трошкы вмивъ чытаты. Отъ

винъ дывывсь-дывывсь и такы розибравъ, що напысано, и прочытавъ голосно:

— Аб-ра-гамъ Лин-кольнъ.

Якъ прочытавъ, то такъ зъ повагою на Абрагама поглянувъ, що той такый малый, а знае пысаты. Тоди бо ще въ Амерыци багато було такыхъ, що не вмилы ни чытаты, ни пысаты, отъ теперь тамъ коженъ уміе.

Кныжокъ у Линкольнивъ небагато було,— всього тры: Библия, катехизисъ та граматка. Багато роздиливъ изъ Библии Абрагамъ, часто чытаючы, такъ вивчивъ, що мигъ ихъ изъ головы проказуваты. Та йому хотилося въ школи вчытыся, а школы поблызу не було.

Отакъ и жылы соби Линкольны сами въ лиси, а тоди прыихалы дядько й титка Абрагамовои матери и биля ихъ оселылыся. У ихъ бувъ хлопчыкъ, небижъ, и зъ тымъ хлопчыкомъ Абрагамъ дуже потоварышувавъ.

II.

Стало Линкольнамъ веселише жыты зъ родычамы и прожылы воны зъ имы вже рикъ. А тоди сталося Томасови Линкольнови та його дитямъ вельке нещастя: вмерла його дружына й посыротыла його зъ малымы дитьмы. Найдужче Абрагамъ за матирью журывся, бо вона була така ласкава, така добра, такъ гарно було

йому зъ нею. Винъ потимъ, уже дорослымъ бувшы, часто казавъ:— „Колы йе въ мени що добре, то се зъ матерыной науки; бо бачывшы ии добристь, я й самъ сылкувався буты такимъ, щобъ людямъ гарно було зо мною жыты“.

Выкопавъ Томасъ яму глыбоку, щобъ звиръ тила не выгрибъ, та й поховавъ у ий свою дружину. Самъ поховавъ, бо церкви поблызу не було, то й нікому було похоронъ одправыты. И дуже йому жалко було, що не видправлено надъ жинкою похорону. Колы вже такъ нескоро, місяцивъ черезъ девъять писля ии смерты, винъ прочувъ, що десь верстовъ за сто живе пасторъ (пипъ). Винъ и каже Абрагамови:

— Ты, сыну, вже наче добре пысаты навчывся,—може зъуміешъ лыста напысаты?

— А може й зъумію, тату,—каже Абрагамъ.

— Ну, то сидай, пышы!

У Абрагама тоди вже було чорныло. Винъ узявъ паперу й чорныло, сивъ за стилъ и налагодывся пысаты. Йому й гарно, що отъ винъ лыста пысатыме, и страшно наче, бо вперше.

Батько проказуе лыста до пастора, щобъ той прыихавъ похоронъ надъ жинкою одправыты, а Абрагамъ пыше, що батько каже. Допысавъ, прочытавъ батькови и обыдва зрадилы: батько того, що сынъ уже такъ навчывся, що й лыста напыше, а сынъ и соби радіе, що такы напысавъ.

Пасторъ лыста одержавъ и за килькы тыж-

нивъ прыхавъ. Пидъихавъ до хаты, а Абрагамъ выбигъ назустрічъ, привитався й пытае: — Се жъ вы мабуть мого лыста одибралы, що прыхалы?

— То-б-то лыста видъ твого батька?—каже пасторъ.

— Ни, мого лыста, бо то я його пысавъ,—упевняе Абрагамъ.

Пасторъ осмихнувся.

— Одибравъ,—каже.—Якъ що справди ты самъ його пысавъ, то се добре, бо напысано гарно.

Абрагамъ зрадивъ:

— Се мій першый лысть,—каже.

Абрагамови писля матерыной смерти ще побильшало роботы, але винъ усе жъ чытавъ та пысавъ хочъ прыхваткомъ; кныжокъ тилькы не було новыхъ, и винъ свои стари кныжки не то попрочытувавъ, а й повывчавъ. Бачывшы таку прыхыльнисть сынову до кныжокъ, батько схотивъ йому радисну несподиванку справыты. Одного разу прыйшовъ винъ увечери до дому и вузлыкъ изъ чымсь прынисъ, та якось такъ особливо на Абрагама глянувъ. А тому цикаво, хочеться знаты, що жъ то батько прынисъ. А батько такъ помалу вузлыкъ розъязавъ, ажъ тамъ кныжка, правда, старенька вже, та Абрагамови то бувъ найкращый подарунокъ. Кныжка та була дуже гарна англійська повисть; звалася „Прочанынови мандривкы“. Абрагамъ швыдко

прочытавъ їи и вже хотивъ бувъ почынаты вдруге, ажъ тутъ сусида дала йому прочытаты байкы Эзопови. Ти байкы такъ йому сподобалыся, що незабаромъ винъ бильшу частыну ихъ знавъ проказуваты зъ головы. А писля байокъ винъ здобувъ соби ще одну кныжку: про Джорджа Вашингтона. Вашингтонъ—то велькый чоловикъ. Винъ отаманувавъ надъ вїйськомъ тоди, якъ амерыканци вызволялыся зъ пидъ Англїи и дуже пособывъ тому вызволенню. И винъ бувъ першымъ президентомъ, якъ вызволени амерыканськи штаты заснувалы свою державу. Винъ дуже багато добра зробывъ своему народови, и тымъ коженъ амерыканецъ добре знае, хто бувъ Джорджъ Вашингтонъ, и шануе його. И въ Линкольновїй симъи добре про його зналы. Абрагамивъ дидъ воювався тоди зъ англїйцями и часто оповидавъ про Вашингтона. Теперъ Абрагамъ дуже радый бувъ прочытаты кныжку про жыття Вашингтонове, про жыття того чоловика, що такъ багато добра зробывъ своему народови.

III.

Томасови Линкольнови було важко господарюваты зъ малымы дитьмы безъ жинкы, то винъ одружывся вдруге зъ удовою Салли Джонстонъ. У неи було трое дитей—сынъ та дочокъ

дви. Та зъ сього не стало поганише въ Линкольновій симѣи, бо и його й жинчыни диты жылы мижъ себе такъ гарно, мовъ булы ридни. Друга жинка Линкольнова була трохи заможна. Вона перевезла свое добро, и тоди Линкольнови диты зроду вперше побачылы справжни столы та стильци и ляглы спаты на справжнихъ лижкахъ. Ще й одежу имъ справылы кращу. У хати помощено помистъ, и стало въ ій чыстенько и гарненько. Мачуха мала чоловиковыхъ дитей за ридныхъ и була до ихъ дуже гарна. Вона була трохи освичена и скоро помитыла, що Абрагамъ розумный хлопецъ и до науки дуже охочый. Колы тутъ и школу поблызу заведено. Мачуха почала туды посылаты Абрагама. Винъ учывся добре, за всихъ школяривъ краще, та на жаль черезъ килькы тыжнивъ школы не стало, и довелося Абрагамови зновъ самому вчытыся та мачуха трохи пособляла. И вже ажъ черезъ чотыры роки зновъ школу заведено та й теперь не надовго, але все жъ Абрагамъ де-чого въ ій навчывся. Въ школи було йому добре, бо товариши його любылы за те, що винъ бувъ правдывый и дуже добрый и николи ни зъ кымъ не сварывся, а ще й товаришивъ мырывъ, якъ воны часомъ знималы сварку.

Хлопци-школяри часто ловылы пташокъ та звирючокъ усякыхъ, и мучылы ихъ та въ неволи держалы. Абрагамъ завсигды оборонявъ ихъ одъ товаришивъ. Тò словамы оборонявъ, а

то ще напысавъ про те жъ и дававъ товаришамъ те свое пысання чытаты.

Кныжокъ у Абрагама потроху бильшало: ма-чуха купыла йому кныгу про жыття одного амерыканця Генри Клея; вона знала, що се йому найкращый подарунокъ; а одну кныгу винъ самъ соби заробывъ. Се такъ було. Абрагамъ довидався, що въ його вчытеля ѳе кныга про Вашингтона, бильша ѳ краща за його кныгу. Винъ попрохавъ ѳи у вчытеля прочытаты. Учытель давъ и каже:

— Ты жъ чытай не поспишаючысь. Держы кныгу въ себе, помы схочешъ, абы гарно прочытавъ та зрозумивъ.

Отъ и почавъ Абрагамъ чытаты кныжку и вона йому дуже сподобалася, такъ що ѳде винъ робыты на поле чы въ лисъ, то ѳ кныжку зъ собою бере. Якъ ѳе вильна хвылына, то почытае трохи, а тоди сховае кныжку въ дупло и добре ѳи тамъ прыкрые, щобъ ничымъ не пошкодыло. А одного разу пишовъ дощъ велькый. Писля дощу прыбигъ Абрагамъ до дерева, выйнявъ изъ дупла кныжку, а вона вся мокра, такъ и тече зъ неи. Абрагамъ ажъ заплакавъ. Що його робыты? Узавъ винъ кныжку, пороскладавъ проты сонця, высушывъ ѳи, грязюку пообчыщавъ, а все жъ зопсована кныжка. Думавъ-думаваъ, що його робыты, а тоди пишовъ до вчытеля. Той здывувався, що такъ швыдко Абрагамъ кныгу прынисъ, и пытае:

— Хиба вже прочытавъ?

— Ни, не прочытавъ; та мени нещастя сталося.

Винъ розгорнувъ кныжку, показавъ учителеви и росказавъ, якъ лихо сталося.

— Шкода кныжки!—каже учитель.

А Абрагамъ йому:

— Пане вчителю, я купывъ бы вамъ нову кныжку замисто сіеи, та грошей не маю. Такъ уже будьте ласкави, дозвольте мени видробыты вамъ за шкоду.

— Добре, — каже вчитель, — у мене теперъ жени жнуть, то прыходь и ты завтра жаты.

— Прыйду, — каже Абрагамъ, радый, що зможе видробыты вчителеви за шкоду.

Другого дни тилькы розвыднилося, вже Абрагамъ жне на вчителевій ниви. Увесь день щиро працювавъ, а ввечери учитель сказавъ йому:

— Ты такъ сьогодни працювавъ, що не тилькы за шкоду видробывъ, а й заробывъ кныжку. Визьмы и, вона вже теперъ твоя.

Щасливый Абрагамъ забравъ зароблену кныгу и веселый побигъ до дому.

Абрагамъ умивъ гарно говорыты и часто оповидавъ людямъ про те, що чытавъ у кныжкахъ. А то ще винъ ходывъ на всяки зборы. Його родычъ и товаришъ Денысь Генксъ ходывъ туды зъ имъ и ще де-яки хлопци. На зборы сходылыся люде и говорылы про всяки громадськи справы. Казано тамъ промовы всяки

и проповіди, бо тамъ проповіди кажуть не тилькы въ церкви. Хлопци слухалы все уважно, а тоди, зійшовшыся своимъ гуртомъ, розмовлялы про те, що чулы. Абрагамъ звичайно выяснявъ, якъ що хлопци чого не зрозумилы. Бувало такъ, що люде жнуть або яку иншу гуртову роботу роблять, а Абрагамови схочеться щось цикаве людамъ розказаты, то винъ скоче на пеньокъ, щобъ выщому буты, и почне говорыты. А люде покынуть роботы и слухають його.

Той же такы його родычъ Денысь Генксъ казавъ колысь потимъ уже: „Якъ пидемо, було, зъ Абрагамомъ въ мистечко Джентревиль, такъ якъ почне винъ до людей говорыты, то ти хочъ и до пивночи його слухатымуть. Я, було, натомывшыся, схочу спаты та иноди й пиду соби, а винъ усе говорыть. Винъ, було, не про сами поважни речи говорывъ, а бувшы зроду дуже веселый, часто розказувавъ що-небудь таке чудне та веселе, що вси люде сміялыся. Його тоди такъ и звано „веселый Абрагамъ“

IV.

Якъ помынуло Абрагамови шиснацять рокывъ, то выйшовъ зъ його парубокъ высокый и дужый. Винъ самъ потимъ уже казавъ, що не бачывъ, щобъ хто такъ глыбоко загнавъ сокрыу въ дерево, якъ винъ тоди. И пидняты

винъ мигъ самъ те, що инши втрюхъ пидни-малы. Мозоливъ на рукахъ одъ роботы було въ його не меньшъ, якъ и въ батька, бо винъ працювавъ дуже багато.

Якъ дома не було чого роботы, то ходивъ поденно до сусидивъ, або й наймався. Роботу знаходыты йому не важко було, бо коженъ радый бувъ веселому, працювому й не вередывому робитныкови. Винъ ніякои роботы не цурався: и звычайну важку мужыцьку роботу робывъ, и дытыну малу тишывъ, и йисты варывъ, и пырогы липывъ—усього вмивъ. До одного чоловіка винъ найнявся за перевизныка на поронъ, а замисць того довелося йому и на поли роботы, и кони глядиты и пшенычку жорнамы молоты, а часомъ и окропы гриты, и йисты варыты. И все винъ робывъ такъ, що ажъ дывытыся було весело. А поробывшы роботу, сидавъ чытаты.

Одійшовшы видъ сього хазяина, Абрагамъ найнявся торгуваты въ крамныци до крамаря Джонса въ мистечку Джентревили. Хазяинъ побачывъ, що Абрагамъ дуже розумный парубокъ, и схотивъ пособыты йому освичуватыся. Винъ добувавъ гарни кныжки и дававъ Абрагамови чытаты; Абрагамъ чытавъ и багато чого навчався. Чытавъ винъ и газеты и зъ ихъ довидувався, що робытыся на свити, яки де порядкы, якъ жывуть люде по всякихъ краяхъ. У крамныцю сходылося погомониты чымало лю-

дей освиченыхъ, розумныхъ. Абрагамъ розмовлявъ изъ имы, роспытувавъ про цикави йому речи, про всяки громадськи справы, якъ що робыться и въ своему край, и по иныхъ краяхъ.

Та на жаль не довго йому довелося быты въ крамныци, бо хазяинъ кынувъ крамарюваты. Тоди року 1827 Абрагамъ найнявся до столяра Вуда. Тамъ винъ не самъ робывъ, бо ще наймыты майстри булы. Абрагамъ николы ничего не пывъ, а товариши його здорово пиячылы. Отъ винъ и напысавъ про те, яка шкѣда видъ пияцтва, и те його пысання выдруковано въ газети. Ище надрукувавъ винъ у газети свое пысання про де-яки громадськи справы.

V.

Абрагамъ чытавъ и чувъ багато, а бачывъ дуже мало чого, и схотилося йому хочъ трохи свиту побачыты. Недалеко видъ ихъ хутору текла велька рика Огіо, и Абрагамъ намыслывъ поплыты нею у велькый гѣродъ и подывытыся, якъ тамъ люде жывуть. А щобъ не дурно плывты, винъ и дило надумавъ и каже батькови:

— У насъ, тату, чымало зерна йе продажнього та й ще де-що йе, то зробымо плитъ, складемо на його все продажне та й повезу я въ мисто попродаю.

Батько згодывся, и воны зробылы плитъ,

склалы на його все, що малы продажнього, и Абрагамъ поплывъ плотомъ за водою у вельке мисто. Самому керуваты плить було важно, а надто тамъ, де треба выръ обмынуты або деричка круто повертае, та дужому Абрагамови те було дарма. Винъ плывъ соби помалу, роздывляючыся на зовсимъ нови йому мисця; иноди й зъ людьмы розмовляты доводилося, бо рикою плывло багато плотивъ.

Доплывши до миста, Абрагамъ добре спродався, трохы въ мисти поживъ, роздывывся, роспытався про що хотилося, а тоди вернувся до дому.

Про те, що Абрагамъ возывъ хлибъ у мисто и добре спродався, прочувъ одынъ багатый чоловикъ. Винъ прыхавъ до його й просыть:

— У мене, — каже, — ъе чымало хлиба продажнього та солонины. Може бъ ты взявся одвезты се все ажъ у мисто Новый Орлеанъ та попродаты. И тоби добре буде и мени, бо ты заробышь, а я певный буду, що все гараздъ изроблено. Я й сына зъ тобою пошлю, бо плить буде велькый, важкый, одному несыла буде нымъ керуваты.

Мабуть той чоловикъ дуже на Абрагама вивывъ, що такому молодому парубкови стилькы добра прырочавъ. Плывты треба було не въ те мисто, куды Абрагамъ батькивъ хлибъ возывъ, а въ инше—ажъ за 2400 верстовъ; плывты вельчезною рикою Мисисипи. Та Абрагамъ пев-

ный бувъ, що зробить дило якъ треба, и радіючы за його взявся, бо сподивався багато свиту побачыты.

Зроблено великого плота, навантажено його всякимъ добромъ, на плить стали Абрагамъ зъ хазяйськимъ сыномъ Джономъ и поплывли внызъ за водою, спершу ричкою Огіо, а тоди выплывли въ ричку Мисисипи. А вона широка-широка, а по ій дерево плыве усяке: которе вже впало, то лежма плыве, а которе якъ стояло, такъ стойма й плыве, зелене та гарне. То велычезна рика поподмывала кручи, поодрывала дерева зъ кориннямъ и зъ землею, то воны й плывлы по ій. Хлопци такъ на рику задывылыся, що й плота пыльнуваты забулы. Колы се щось якъ штовхне його!—ажъ воны попадалы. Посхоплювалыся, дывлятыся, ажъ то дерево, плывучы, зачепыло плить. Тоди вже хлопци годи на рику задывлятыся,—почалы зновъ плота пыльнуваты. А пыльнуваты треба було добре, бо раз-у-разъ доводылось выры та чорторыи обмынаты та оти дерева, що несла вода. И плотивъ багато плывло ричкою, то треба дывытыся, щобъ не вдарытыся объ якый. Хлопцямъ важко прыходылось, бо плить бувъ велыкій, важкій; треба було велыкои сылы, щобъ нымъ керуваты. Захыстку хлопцямъ видъ дощу та витру не було ніякого. Такъ воны й спалы просто неба. Вогню распалюваты не можна було, щобъ плить не зайнявся. А тоди сàме часто велыки дощи йшлы та витры булы

велики. Змокнуть хлопци, померзнуть, а обсушытыся та обигритыся ніякъ и йисты зварыты не можна. Такъ воны й жылы безъ вареной стравы. Та ще тоди лыхи люде нападалы на плоты й грабувалы. И нашимъ хлопцямъ не минулося зъ ими зазнайомытыся.

Одного разу воны на ничь пидогналы плитъ до берега и полягалы спаты. Було дуже поночи. Вночи Абрагамъ прокынувся, бо щось зашалоутило. Винъ пытае: „Хто тамъ?“ Нихто не озывається. Винъ збудывъ Джона и знову пытае: „Хто тамъ?“ Не озывається, а чуть, що шепочуться люде. Колы роздывылысь, ажъ коло плота четверо людей и одынъ уже на плитъ лизе. А въ парубкивъ ніякои зброи немае. Розбійныкъ вылизъ на плитъ та якъ ударыть Джона килкомъ по голови. Той такъ и прысивъ. Абрагамъ выхопывъ килокъ у розбійныка, а його скинувъ у ричку. Тоди ти трое кынулыся на плитъ. Та хлопци подужалы ихъ прогнаты. Але жъ Абрагама дуже вдарено килкомъ по руци и ножемъ въ облычча такъ, що шрамъ биля ока навикы зостався.

Одного разу така велика гроза була та буря, що трохи плота не побыло. Та хлопци въ прыгоди вмилы соби зарадыты, пливты имъ все жъ було дуже весело, бо раз-у-разъ усе нове доводилося бачыты, и мисця нови и люде нови. Рикою багато плотивъ та суденъ усякихъ пывло. Абрагамъ до всего пыльно прыдивлявся, розмовлявъ изъ людьмы, роспытувавъ.

Нарешти доплывли до Нового Орлеану. Дуже вельке мисто и людей по вулицяхъ метушыться сыла. Абрагамъ заразъ по купцяхъ кынувся и швыдко попродавъ усе, що привизъ. Тоди вони ще пожылы трохи въ Новому Орлеани, роздывылыся, роспыталыся и тоди вже поихалы до дому.

VI.

Жыве и соби Абрагамъ Линкольнъ, працюе, кныжки добувае та чытае, а чытаючы багато про що довидуеться, багато чого навчається. Уже йому двадцять и першыи рикъ помынувъ. Парубокъ зъ його бувъ надзвычайно дужый, але зовсимъ нечепурный. Высокий ажъ гнеться, а въ плечахъ вузький, голова проты тила мала дуже, вуха стырчатъ, ротъ велькый, високе чоло все въ зморшкахъ, надъ имъ волосся кумедно стырчыть. Бровы густы, а зъ пидъ ихъ очи дывляться розумни, ясни та ласкави. Якъ веселый Абрагамъ, такъ очи въ його ажъ сяють. Якъ гляне винъ на кого, то такъ мовъ пройме тымы очыма. Руки въ Абрагама довги, зъ вельчезными кулаками. Винъ потимъ уже такъ про ихъ казавъ:

— Я своимъ рукамъ не мигъ цины скласты. Може ни одынъ багачъ не дывывся на свои скарбы зъ такою радистю та любовью, якъ я на

свои руки. У мене було багато замиривъ, и все мусилы зробыты мои плечи й руки.

Одежа на йому була вбога, бо винъ зароблени гроши виддававъ батькови, а на себе вытрачавъ дуже мало. Про одежу винъ такъ казавъ: — Краще купыты гарну кныжку, нижъ справыты дорогú одежу.

Побачывшы Абрагама вперше, чоловикъ подумавъ бы: „ото кумедна людына!“ А трохи визнавшы, розбиравъ, що се людына вельмы розумна и правдыва.

Сей нечепурный и вбого вдягнений Абрагамъ Линкольнъ усюды бувъ дорогымъ гостемъ и робитныкомъ.

Якъ помынувъ йому двадцять першый рикъ, то винъ такъ намыслывъ: „теперь уже въ батька господарство добре йде, то пиду я видъ його и буду вже на себе заробляты, соби господарство буду дбаты“. Отъ же такъ не выйшло, бо Абрагамивъ батько почувъ, що въ штати Иллинойсъ багато краща земля, и схотивъ туды переселытыся. То вже Абрагамови не выпадало пидъ такой часъ иты видъ батька. Батько продавъ свій хутиръ, и тоди переихалы воны въ штатъ Иллинойсъ. Тамъ справди земля була родючиша и жыты було краще. Абрагамъ удвохъ изъ дядькомъ нарубалы деревни, поставылы хату, бильшу й кращу, нижъ на старому хутори була, побудувалы въ двори що треба було, тоди обгородылы пъять десятинь поля, що батько

купывъ. Обробывшыся, Абрагамъ думавъ уже йты на себе заробляты, та зновъ не довелося. По тыхъ мисцяхъ прокынулася велька пошестъ, багато людей умирало, и батько Абрагамивъ, тикаючы видъ пошесты, переихавъ звидты въ инше мисце въ тому жъ такы штати Иллинойсъ. Абрагамъ и тутъ поробывъ батькови усе, що треба було на новому хутори, и ажъ тоди пишовъ одъ батька на себе заробляты. Саме тоди одынъ крамарь изъ миста Нью-Салему, на прызвыще Оффеть, попрохавъ Абрагамового дядька одвезты баркою въ Новый Орлеанъ пшеныцю й кукурузу. Той каже:

— Якъ Абрагамъ поиде, то й я поиду, а безъ його не хочу.

Оффеть тоди попрохавъ и Абрагама поихаты, и той згодывся.

Поихалы воны вчотырьохъ: хазяинъ Оффеть, Абрагамъ изъ дядькомъ та ще одынъ чоловикъ. Абрагамъ добре вже знавъ, якъ йихаты и кому продаваты, и воны добре доихалы й спроданыся.

VII.

Ходячы у Новому Орлеани по базарю, Абрагамъ побачывъ уперше на вику, якъ продавано неவில்ныкивъ-негривъ. Чорни жинкы, чоловикы, диты, майже голи сыдилы закути въ кайданы,

щобъ не повтикалы. Коло неவில்ныкывъ похожалы хазяи та доглядачи зъ довгымы канчукамы въ рукахъ. Де-яки крычалы, заклыкаючы покупцивъ та выхваляючы свій крамъ.

— Ось продажній неவில்ныкъ, мае трыдцять пъять рокивъ, годящый на найважчу роботу.

— Ось дивчына, мае висимнадцять рокивъ, чепурна, здорова, вміе прыбираты въ хатахъ, праты, шыты и всяку иншу жиночу роботу знае.

Де-яки неவில்ныкы, найбільше жинкы, плакалы, и ихъ за те быто канчукамы.

Прыходылы покупци, выбиралы соби неவில்ныка, обглядалы його мовъ коня чы вола, а хазяинъ пидгонывъ його канчукомъ, щобъ швыдче повертався. Пры Абрагамови продано одну симъю. Спершу хтось почавъ торгуваты чбловика, але не купывъ, бо дорого за його правлено. Бидни чоловікъ та жинка кынулыся хазяинови до нигъ, благалы, щобъ не розризнявъ ихъ, а продавъ у одни руки, але хазяинъ крыкнувъ:

— Гетьте, собаки!—вдарывъ ихъ ногою и пишовъ геть.

Трохы згодомъ чоловіка такы куплено. Винъ не хотивъ иты видъ жинкы та видъ сына, жинка та сынъ не пускалы його видъ себе. Ихъ усихъ дуже быто: бивъ и той хазяинъ, що продавъ, и той, що купывъ. Чоловика взято и поведено. Тоди прыйшовъ ще якийсь панъ и купывъ хлопця. Його видирвано видъ матери й поведено, а маты зосталася сама. Вона спершу крычала, а хазяинъ

бывъ и нагаемъ и ногамы; а тоди вона замовкла й сыдила якъ мертва.

Абрагамъ Линкольнъ те все бачывъ. Винъ и ранише знавъ, якъ тяжело жыты невилыныкамъ неграмъ, якъ изъ ихъ знущаються; ще хлопцемъ малымъ бувшы, винъ товаришувавъ изъ негромъ и багато видъ його чувъ про невилыныцьке жыття, але отсе вперше бачывъ, якъ ихъ продають. И винъ запрысягся соби, що все жыття свое боротыметься, якъ могтыме, проты великой кривды людямъ, проты рабства.

Спершу въ Амерыци негривъ не було. Вони родомъ изъ Афрыкы; на коліръ вони не таки якъ мы, не били, а чорни. Въ Амерыку ихъ навезено, щобъ ными робыты. У тыхъ амерыканскихъ штатахъ, що лежать пивденнише, дуже добре росте табакъ, рыжъ, очереть сахарный и баволняныкъ, така рослына, що зъ неи збирають баволну. Зъ тыхъ рослынъ добрый прыбутокъ. Але жъ и праця коло ихъ дуже важка, бо тамъ дуже душно. И на здоровъя та праця шкодлыва, бо вси ти рослыны люблять росты на болотяному мисци, а якъ робыты на болоти, то нападае пропасныця така люта, що вмирають изъ неи. Та ще баволна якъ поспіе, то видъ неи дуже поганый духъ, и винъ шкодыть здоровъю. Колонисты европейски розибралы, що тутъ добре можна заробыты; але жъ барыши браты имъ хотилося, а робыты важко не до вподобы було, отъ вони й надумалы, чымъ соби зарадыты. Де-яки людци

поплылы кораблямы въ Афрыку, нахапалы тамъ чорныхъ людей—негривъ, привезлы въ Амерыку и попродалы амерыканськымъ плантаторамъ (плантаторамы звутся ти хазяины, що засивають свои поля баволняныкомъ, рыжомъ, очеретомъ сахарнымъ, табакомъ; ти поля звутся—плантаціи, а хазяины—плантаторы). Покупывшы негривъ, плантаторы повернулы ихъ на рабивъ и заставылы працюваты на плантаціяхъ. Перши почалы заводыты въ себе рабивъ французы та испанци. Рабъ—то все одно що виль, чы кинь. Хазяинъ мавъ право його продаты чы подаруваты, чы проминяты хочъ бы й за собаку, навить мигъ убыты, и його за те не карано. Часто и густо, продаючы розризнювано симью, и всимъ байдуже було до того, що почувають ти нещасливи люде, бо не вважано ихъ за людей, а за товарыну; а въ тимъ товарыну чы собаку дужче жалувано, нижъ негра. Коня хазяинъ годувавъ добре, дававъ йому видпочыты, державъ його въ добрій стани. Негривъ же годовано поганише за собакъ, и хаты въ ихъ были поганиши за хливы. А якъ стомлений, украй знесылений або хворый негръ падавъ, не можучы роботы, то доглядачъ бывъ його канчукомъ, ажъ помы той исхоплювався й кыдався до роботы, та заразъ изновъ падавъ и зновъ його быто.

Негры, живучы зроду въ душній краини, позвыкалы до духоты и имъ не такъ важко було роботы пидъ палючимъ сонцемъ, якъ амерыкан-

цямъ. Але все жъ и воны не выдержувалы тяжкой праці та поганого жыття, и багато ихъ умирало. А де-яки втикалы. Утече негръ та й ховається по болотахъ та по всякихъ нетряхъ, простуючы до пивничныхъ штативъ, де тоди вже не було рабства. Винъ знае, що якъ пощастыть йому до такого штату добытыся, то буде винъ тамъ вильный. Та дуже мало було такихъ, що вызволялыся, бо плантаторы добре вмилы ловыты втикачивъ. У ихъ булы добре вымуштрувани собаки. Скоро помичено, що втикъ негръ, заразъ пускано собакъ и воны по слиду прыводылы людей до втеклого, и тоди його брато и люто карано. А колы й пощастыть утекты, такъ що й собаки не вынюшать, то блукае-блукае бидолашний такымы нетрямы, де людыны зустриты не можна, та й умре зъ голоду. Отже хочъ и знавъ рабъ, що тяжка кара, а то й смерть його дожыдае, а все тикавъ, щобъ хочъ малу часынку пожыты на воли, а тамъ хочъ и вмираты.

Де дали, то все бильше негривъ прывожено въ Амерыку. Посталы таки купци, що торгувалы „чорнымъ крамомъ“ або „жывымъ крамомъ“, — се такъ воны звалы негривъ. Зъ усякымъ инымъ крамомъ купци поводылыся краще, нижъ изъ неграмы. Ще йидучы зъ Афрыкы въ Амерыку, зазнавалы негры багато лыха. Ихъ набирано на корабель дуже багато и загонено въ трюмъ (такъ зветься спидня частына въ корабли). Ихъ, туды нагонено стилькы, що нїде було

не то лягты, а й систы не всимъ було можна. Дыхаты ничымъ, не стае повітря. Ще вдень хочъ ляду видчынювано, то вильнише було дыхаты, а на ничъ ляду зачынювано й замыкано, и бидни люде насылу могли дыхаты, такъ мало було повітря; и ставалы зъ того хвори, а кволиши вмиралы. Уранци ляду въ трюми видчынювано, и якъ уже трохи провітрювалося тамъ, тоди йшли туды матросы, тыхъ негривъ, що за ничъ повмиралы, кыдалы въ море, а живымъ давалы йисты. Годовано ихъ дуже погано, йижу давано и гнылу й цвилу,—купци казалы, що негрови все годяще. Зъ такой йижи багато вмирало. Та купецъ не дуже тымъ журывся, що негры мрутъ. Абы половину довезты, то й то барышъ добрый буде.

Але жъ чудни люде были плантаторы! Вони робылы неграмы важче нижъ воламы, знущалыся зъ ихъ, миняли за собакъ, продавалы, вбывалы. И все те сами виробляючы, вони тыхъ купцивъ, що торгувалы неграмы, вважалы за дуже негарныхъ людей, гордувалы нымы, навить дитямъ своимъ не дозволялы гулятыся зъ тыхъ купцивъ дитьмы.

Спершу рабы были по всихъ штатахъ, а потимъ у пивничныхъ штатахъ ихъ меньшало, а въ пивденныхъ бильшало. У пивничныхъ штатахъ багато людей почало повставаты проты рабства. Ще якъ амерыканськи штаты были пидъ Англиєю, то одынъ штатъ килькы разивъ прохавъ англійсь-

кого короля Георга III-го затвердыты законъ такой, щобъ забороныты привозыты рабивъ изъ Афрыкы. Бо хочъ на сойми въ штати и встановлено такой законъ, але щобъ законъ мавъ сылу, мусивъ король його ствердыты. Але король не ствердывъ и навить самъ своею рукою напысавъ лыста до губернатора, щобъ той ніякимъ робомъ не дозволявъ касуваты невилыныцтва, а нехай рабы въ плантаторивъ будутъ. Та середъ людей все дужче шырылыся думкы про те, що рабство—то велька кривда людямъ, и врешти почалы засновуваты товариства, щобъ гуртомъ проты ти кривды повставаты. До того штату хотилы ще тры штаты прылучытыся, щобъ знову, гуртомъ уже, пысаты до короля. Але сáме тоди амерыканськы штаты вызволылыся зъ пидъ Англии и заснувалы свою державу.

Ознаймуючы про свою незалежність видъ Англии, нова держава Пивнично-Амерыканська Спилка пысала, що въ ій уси люде матымуть однакови права и всимъ вильно буде дбаты про свое щастя. Въ пивничныхъ штатахъ жылы здебильшого потомкы англійцивъ та нимцивъ. Тамъ працю поважано й шановано, але жъ працю вильну, а працю невилыныцьку вважано за кривду нещасливимъ неграмъ. И тымъ, скоро амерыканськы штаты видокремылыся видъ Англии, заразъ пивничны штаты скасувалы въ себе рабство. А въ пивденныхъ штатахъ жылы здебильшого потомкы испанцивъ та французивъ.

Центральна
наукова
бібліотека
АН УРСР

29 08 083

Тамъ працею гордовано, сами працюваты и не хотили й соромылыся, и тымъ не тилькы не скасувалы въ себе рабства, а зъ усїи сылы обстоювалы за його и хотили, щобъ и въ пивничныхъ штатахъ знову булы рабы.

Чымало людей выходыло зъ штативъ и селылыся воны дали на захидъ на вильныхъ земляхъ. Якъ заселялася вже чымала частка земли, то называно їи *территорія*, и конгресъ настановлявъ людей, щобъ тамъ порядкувалы. Потимъ, якъ уже людей у території ставало багато, вона ставала штатомъ. Штатъ выбиравъ соби свїй соймъ и входывъ до Пивнично-Амерыканської Спилкы зъ такымы жъ правамы, якъ и стари штаты. Пивнични штаты хотили, щобъ у новыхъ штатахъ не було рабства, а пивденни—щобъ було. Зъ сього выходылы спиркы. Нарешти року 1820 конгресъ выдавъ такой законъ, що рабство може буты тилькы въ пивденныхъ штатахъ, а въ пивничныхъ и въ усихъ новыхъ штатахъ вси люде мусять буты вильни. Законъ сей звався Миссурійська згода, бо ричка Миссури дилыла вильни штаты видъ рабськихъ. Такъ на тому й стало. Правда, люде въ пивничныхъ штатахъ хотили, щобъ ниде не було рабства, та бачылы, що плантаторы ни за що не зречуться його и будутъ навить за його воюватыся. Пивнични штаты не хотили заводыты вїйну въ держави и попускалы плантаторамъ. А плантаторы не кыдалы надїи колысь изновъ повернуты справу

по своєму и завести рабство зновъ по всій держави. А маючи рабівъ, вони могли й таку надію мати. Рабівъ у ихъ було багато—миліонівъ зъ чотыры. Хоча рабы сами ніякихъ правъ не малы, але на выборахъ ихни голосы личено, а голосувавъ за своїхъ рабівъ хазяинъ. Значыть, який плантаторъ мавъ бильше рабівъ, той мавъ и бильше голосівъ. И що бильше було бъ у плантаторівъ рабівъ, то дужче могли бъ вони порядкувати по своєму въ держави. Тымъ и надіялися вони, придбавшы бильше рабівъ, ихними голосами завести ще бильше рабство.

Ото жъ ся кривда велика надъ безневинными людьмы й смутила дуже Абрагама Линкольна, и хотилося йому щось робыты, щобъ того лыха не було въ його земли.

VIII.

Повернувшыся изъ Нового Орлеану до дому, Оффетъ завивъ собі въ Нью-Салеми крамныцю, а торгувати въ ій заклыкавъ Абрагама Линкольна, бо самъ бачывъ, якъ винъ гарно спродався въ Новому Орлеани. Абрагамъ згодывся. Якъ прыхавъ винъ у Нью-Салемъ, то краму Оффетови ще не привезено, и Абрагама попрохано побути поky у тій контори, що порядкувала выборами до сойму. Винъ тамъ секретарювавъ, ажъ поky крамъ привезено, а

тоди почавъ торгуваты. Його въ Нью-Салеми дуже влюбылы и покупцивъ було завсигды багато, бо винъ не дурывъ никого. За те його прозвано: „чесный Абрагамъ“. И такъ багато людей сходилося въ крамныцю поговорыты зъ Абрагамомъ. Одынъ чоловикъ, що тоди його знавъ, такъ про його казавъ:

— Винъ у насъ за суддю правывъ: усяки спиркы розсужувавъ; отсе хто зъ кымъ засперечается, заразъ идуть до Абрагама: отакъ и отакъ, розсудить, хто зъ насъ правду каже. То Абрагамъ розсудыть, и вже якъ винъ скаже, такъ и буде. Слухалыся його, бо хочъ и молодой та дуже розумный, и дуже до всихъ гарный та, добрый. Не було за його добришого, розумнишого, знаючишого, скромнишого, дужчого и нечепурнишого парубка по всій окрузи.

Але жъ чымало було такихъ людей, що заздрылы Абрагамови и byly йому ворожи.

У Нью-Салеми Абрагамъ жывъ не довго, бо хазяинови його не пощастыло въ якихсь крамарськихъ справахъ и не було за що купуваты крамъ. Крамныци не стало и Абрагамъ зостався безъ работы.

А тутъ саме индйци почалы на амерыканськи села та миста набигаты та палыты, а людей убываты. Почалася вйна. Клыкано до вйська охочыхъ людей и Абрагамъ туды запысався. Якъ запысалосся вже чымало людей, то зибрано ихъ, а Линкольна настановлено надъ ими капы-

таномъ. Та військови слому не довелося не то воюватися зъ индійцями, а навить и бачыты ихъ. Абрагамъ потимъ уже, сміючыся, казавъ:

— Нападады мы не на индійцивъ, а на лисови ягоды та на дыку цыбулю, а воювалыся криваво зъ москытамы (дуже куслыви комари). Правда, мы за малымъ не повмиралы, але жъ не зъ ранъ, а зъ голоду.

Якъ Абрагамъ вернувся зъ війны у Нью-Салемъ, то його друзи дуже були йому ради. Саме тоди треба було выбираты депутата до сойму. Абрагамови сказано, що де-яки выборци хочуть його выбраты. Винъ спершу здывувався бувъ, а дали радіючы згодывся, бо колы бѣ выбрано його депутатомъ, то винъ мигъ бы дбаты про те, щобъ у сойми гарни, корыстни людамъ законы встановлювано.

Въ амерыканськихъ штатахъ той, хто згодыться, щобъ його выбирано, зветься кандыдаты на депутата, и винъ мусыть казаты своимъ выборцямъ промовы про те, що винъ робытыме, якъ його выберуть, про вищо винъ дбатыме. Промовы си звычайно byly дуже довги, бо помы то кандыдаты роскаже, якъ винъ у тій чы въ тій справи робытыме. Ото жъ и Линкольнъ мусивъ казаты промову. Винъ зійшовъ на высокій помистъ, щобъ усимъ його выдко було, и хотивъ уже почынаты казаты, колы бачыть—ажъ середъ людей бійка и бѣють його товарыша. Винъ тоди мерщій зъ помосту туды,

де былся. Оборонивъ товариша, тоди знову зійшовъ на помистъ и начавъ казаты промову:

— Люде добри! Думаю, що вы вси мене знаете: я вбогый соби чоловикъ Абрагамъ Линкольнъ. Мои друзи прохалы мене выбиратыся депута- томъ до сойму. Якъ що вы мене выберете, то я обстоюватому тамъ за те, щобъ заведено въ насъ банкъ, щобъ булы кращи порядкы. Отсе и все. Якъ що выберете мене—дякуватому, а якъ ни,—то не дуже жалкуватому.

Отже сього разу Линкольнови не пощасты- ло—не выбрано його. Тоди винъ изъ однимъ чо- ловикомъ, на призывще Берри, позычылы гро- шей и завелы въ Нью-Салеми крамныцю. Та Берри одурывъ його и втикъ, забравшы гроши. Торгуваты було вже ни за що, довелося Лин- кольнови кынуты крамарство и самому выпла- чуваты гроши, що вдвохъ изъ Берри позыча- лы. Винъ ихъ рокивъ изъ симъ выплачувавъ. Якъ не стало своеи крамныци, тоди винъ най- нявся зновъ у крамныцю до купця Салиса. Плата йому тамъ була дуже мала, а работы дуже ба- гато. Та вже робывъ, бо иншого заробитку не мигъ тоди знайты, а йты зъ Нью-Салему не хо- тивъ, бо тамъ було де гарни кныжки здобуваты й газеты. Жыве винъ у того купця; а одынъ знайомый землемиръ, бачывшы, якъ йому важко прыходыться, каже:

— Навчитися хочъ трохи землемирства, то я визьму васъ до себе за помишныка.

Линкольнъ залюбки згодився. А землемиръ надававъ йому кныжокъ, и винъ почавъ учитися зъ ихъ землемирства, та ще ходивъ изъ тымъ землемиромъ на роботу и дывився, якъ той землю миряе. За шість тыжнивъ винъ трохи навчився и мигъ самъ робыты, то землемиръ узавъ його до себе за помишныка.

Робота землемирська по тыхъ краяхъ тоди була дуже важка. Линкольнъ мусивъ одмиряты землю переселенцямъ. И такъ було, що якъ наспіе робота, то вже не гайсь, а заразъ иды й робы, хочъ бы яка тамъ негода була. Часто такъ було, що одмирюючи землю, доводилося прорубуваты собі стежку сокырою, бо всюды лисы булы. Линкольнъ чымало всякихъ прыгодъ зазнавъ, бувшы землемиромъ. Одного разу замалымъ бувъ не втопъ. Сивъ винъ собі видпочыты въ лиси надъ ричечкою. Посыдивъ трохи. Колы се зовсимъ несподивано якъ зашумыть вода. Глянувъ Линкольнъ, ажъ то вода въ струмку прыбувае. Та швыдко-швыдко, такъ и рыне. Десь мабутъ у гори великый дощъ упавъ. Такъ несподивано и швыдко прыбула вода, що трохы-трохы не забрала Линкольна, та якось ухопывся винъ за гяляку и повысь на ій. Пидъ имъ вода реве та все прыбувае, а винъ высыть надъ нею, держучыся за гяляку. А дерева тамъ велики дуже, одъ кинця гялякы до стовбура далеко. Почавъ Линкольнъ якось тамъ, рукамы перебираючи, до стовбура добуватися и такы добувся.

Злизъ на дерево, глянувъ — замисць струмочка ричка бурхлива рыне. И струментъ його та кныжки вода забрала. Такъ и сыдивъ на дереви, ажъ помы вода збигла.

Хочъ якъ було винъ натомыться за день, землю миряючы, а ввечери распалыть багаття, сыдыть биля його самъ одынъ у лиси, чытае та вчыться. Зароблявъ и теперъ винъ дуже мало, и черезъ те року 1833 взявся ще одну роботу робыты. Якъ прывожено въ мисто почту, то винъ розбиравъ, кому яки лысты прыйшлы та газеты, и роздававъ ихъ, а лысты зъ Нью-Салему виддававъ почтареву. Роботы було небагато, бо почту прывожено разъ на тыждень, та й то лыстивъ та газеть було трохи. То отсе якъ прыйде почта, люде попрыходять по лысты. Линкольнъ пороздае, що кому прыйшло, непысьменнымъ лысты попрочытуе, а тоди чытае людамъ газеты, выясняе, якъ хто чого не розуміе. Такъ винъ и живъ собі у Нью-Салеми.

IX.

Року 1834 зновъ треба було депутата до сойму выбираты. Почалы люде на митингы сходытыся (а митингамы звутся въ Амерыци таки сходыны, якъ збирається багато людей радытыся про громадськи справы; на митингахъ радылыся кого выбираты, и кандыдаты казалы

промовы). И Линкольнъ ходывъ та йиздывъ на митингы и казавъ тамъ промовы, бо хотивъ такы, щобъ його выбрано депутатомъ. Прыиздыть винъ у одно село, а люде на поли жнуть. Його поведено туды, до выборцивъ. Воны кынулы жаты и посходылыся до Линкольна. Винъ заразъ изъ имы познайомывся и сказавъ промову. Тоди одынъ чоловикъ сказавъ:

— Мы подамо голосы тилькы за того, хто такъ якъ мы вмѣе на поли робыты.

Линкольнъ заразъ за серпъ и почавъ жаты. Та женци бачуть, що винъ жне такъ, якъ и воны, и вси трыдцятѣро сказалы:

— За васъ подамо голосы.

Винъ хочъ и бильше вже зароблявъ, а вдягався вбого, бо не хотивъ грошей на дорогую одежду марнуваты. Одного разу йде винъ на митингъ промову казаты, а якийсь wyborецъ побачывъ, що винъ такый нечепурный и одежда на йому стара й проста; винъ засмѣявся й каже:

— Невже не можна було знайти кого кращого на кандыдата?

А йому кажуть:

— Пидить на митингъ та послушайте, якъ винъ говорытыме, а тоди вже й скажете, чы треба кращого.

Чоловикъ пишовъ на митингъ, а прыйшовшы звидты казавъ:

— Ну, сей усихъ переважыть, бо винъ самъ одынъ знае бильшь за всихъ кандыдатывъ.

Теперь Линкольна такы выбрано депутатомъ до сойму въ штатъ Иллинойсъ, и винъ поихавъ у мисто, де соймъ збирався. Збирається зибрання на килькись часу: на два чы на тры мисяци, и се зветься соймова *сессія*.

А якъ сессія скинчыться, тоди депутаты розъиздяться. У першу сессію Линкольнъ мало що казавъ, а все прыдивлявся та дослухався, и його выборци вже каялыся, що його выбрали, бо думалы, що винъ такъ усе й мовчатые.

Якъ сессія вже скинчылася, то Линкольнъ прыихавъ знову у Нью-Салемъ. Винъ намыслывъ вивчытыся и здаты экзамень на адвоката. Адвокатъ—се оборонецъ и порадныкъ въ справахъ судовыхъ; винъ добре знае судови законы и пособляе людямъ, тыхъ законивъ несвидомымъ. Гроши соби на прожитокъ Линкольнъ зароблявъ зновъ землемирствомъ, а вчывся ввечери та вночи. Вчытыся було йому дуже важко, бо на адвокативъ звычайно вчатся по найвыщихъ школахъ, що звутся университетамы, а Линкольнъ учывся самотужкы. Такъ вже хочъ якъ важко було, а винъ свого не кыдавъ—учывся, бо звыкъ, почавшы щось робыты, доробляты до краю. Важка праця його никола не лякала. Винъ казавъ:

— Коженъ самъ на себе повиненъ працюваты, а не надіятыся, що хтось пособыть. Господь кожному давъ не тилькы рота, щобъ йисты, а ще й дви руки, щобъ добуваты йижу. Колы бь винъ схотивъ, щобъ булы таки люде,

щобъ не робылы, а тилькы йилы, то давъ бы имъ рота, але рукъ не давъ бы.

А тымъ часомъ надійшла вже друга сессія соймова. Треба було Линкольнови туды йихаты. Ще въ першу сессію винъ добре обизнався зъ усима справами, яки обговорювано въ сойми, роздывывся, середъ якихъ людей винъ опынывся, чого доброго й чого лыхого видъ ихъ сподиватыся можна. Въ Пивнично-Амерыканській Спилци люде, що дбалы про громадськи справы, роздильлыся на дви партіи. Ти партіи про багато справъ не однаково думалы. Отъ и про рабство—одна партія хотила, щобъ рабство було, а друга—щобъ не було.

Люде зъ тіи партіи, що не хотила рабства, звалыся *вигы*. Головою вигивъ бувъ Генри Клей, отой, що Линкольнъ, ще хлопцемъ бувшы, про його кныжку чытавъ. Линкольнъ прыставъ до тіи партіи, що проты рабства була, до вигивъ.

У першу сессію Линкольнъ бильше мовчавъ, а вже якъ позъиздылыся на другу сессію, то почавъ говорыты, обстоюючы за корыстни людемъ законы и повстаючы проты такихъ, що зъ ихъ могла выйты людемъ кривда. Винъ говорывъ звычайно дуже гарно, такъ що чутка про його промовы пишла далеко. Тоди вже выборци были ради, що выбрали його, а не кого иншого.

Повстаючы на сойми проты всякои кривды людемъ, Линкольнъ завсигды повстававъ и проты рабства. Прыхыльни до рабства звычайно

казалы, що „немае гриха повертаты на раба негра, бо винъ хочъ и людына, але не така якъ мы, усе одно що товарына“. Линкольнъ имъ казавъ на те:

— Вы кажете, що негры не таки люде, якъ мы. Се правда, що де въ чому воны справди не таки: мы били, а воны чорни; мы бильше за ихъ знаемо, бо маемо змогу вчытыся, а имъ учытыся нїколы, бо воны на плантаторивъ безъ одпочынку працюють. Але жъ воны не товаръ, а люде, и мають ривне зъ усима людьмы право робыты на себе, на свою симью, а не на плантатора, и йисты заробленийъ своею працею хлибъ тоди якъ схочеться и скильки схочеться, а не зъ пановыхъ рукъ.

Та партія плантаторська була дуже велька и мала сылу. По де-якихъ штатахъ навить зроблено було постановы, що хто повстае проты рабства, той повстае проты закону державного и, значыть, його за те судыты треба. Конгресъ таки постановы не затвердывъ, але постановывъ не зважаты на тыхъ, що проты рабства повстають.

Якъ и въ штати Иллинойсъ року 1837 зроблено на сойми таку постанову, що хто проты рабства, той проты закону державного, — то Линкольнъ смыво повставъ и проты тїи постановы и проты рабства, хочъ и знавъ, що небагато людей до його прылучаться. И справди, до його прылучывся тилькы одынъ чоловикъ, Данъ-Стонъ.

Х.

Тры роки Линкольнъ тяжко працювавъ, усе вчывся, и врешти року 1837 здавъ экзамена на адвоката. Тоди винъ оселывся у мисти Спрингфильди и почавъ адвокатуваты. Адвокатъ зъ його бувъ добрый; до його багато людей вдавалося, просячы поклопотатыся въ суди за ихъ справами. Та винъ не за кожную справу брався, а тилькы тоди, колы бачывъ, що обвинувачено справди неповынну людыну, або якъ дужый кривдывъ безсылого. Часомъ винъ, якъ зъ кого, то й грошей не бравъ, а бывало такъ, що и своихъ докладавъ, якъ напрыкладъ въ отсьому дили. Прыходыть стара жинка негритянка и росказуе, що, каже, йе въ мене однимъ одынъ сынъ; винъ не рабъ, бо мы вильни и живемо у вильному штати. Теперь же винъ прыихавъ у Новый Орлеанъ, и тамъ його вхоплено й посажено въ тюрьму, и кажутъ: або выкупъ за себе дай, або рабомъ будешъ.

А тоди такый безбожный законъ бувъ, що якъ прыиде негръ, хочъ и вильный, у рабськый штатъ, то його схоплять и повернуть на раба, хиба що выкупыться. Отаке лыхо спиткало й сии негритянки сына. А воны булы вбоги, на выкупъ грошей не було. Стара маты прочула про Линкольна, що винъ добрый чоловикъ и за рабивъ оступається, и прыйшла до його, благаючи, щобъ сына ии вызволивъ.

Линкольнъ почавъ хлопотатыся. Винъ йиздывъ прохаты всякихъ людей пособыты въ сьому дили, пысавъ до губернатора, — ничего не пособылося. Тоди винъ зъ однимъ чоловикомъ скынулыся гришмы та й выкупылы того бидолашного негра.

Але великои славы адвокатськои прыдбавъ соби Линкольнъ, обороняючы на суди молодого парубка Армстронга. Колысь, ще якъ Линкольнъ пишовъ одъ батька и ставъ жыты середъ чужыхъ людей, то часто ходывъ въ одну симъю, що прозывалася Армстронгы. Тамъ його привиталы якъ ридного, и Линкольнови було въ тій симъи дуже гарно. И отъ почувъ Линкольнъ, що старый Армстронгъ умеръ, зосталася удова зъ сыномъ и сына того забрано въ тюрьму за те, що наче бь то винъ убывъ людыну. Почувшы се, Линкольнъ заразъ напысавъ до його матери, що винъ оборонятыме на суди и сына, безъ грошей звисно, а самъ тымъ часомъ почавъ чытаты судови паперы про Армстронгову справу. Попрочытувавшы все, винъ упевнывся, що Армстронгъ невыненъ, не винъ убывъ того чоловика. Але жь люде булы певни, що вбывъ Армстронгъ, и вымагалы, щобъ його тяжко покарано. Якъ бы Армстронга не замкнено въ тюрьму, то, здається, люде сами його скаралы бь, не дожыдаючыся судовои кары, таки на його вси булы люти. Бачывшы таке, Линкольнъ попрохавъ у суди, щобъ Армстронга суджено не заразъ, а

трохы згодомъ и въ иншому мисти. Судъ згодився на Линкольнове проханья.

За килькы часу почався судъ. Прыведено зъ тюрмы Армстронга и маты його прыхала. Людей зійшлося багато, велика судова хата була повнисинька. Питають Армстронга, чы винъ убывъ того чоловика. Винъ каже:

— Ни, не я!

Тоди стали пытаты свидкивъ. Вони вси одынъ по одному кажуть, що не бачылы, якъ Армстронгъ убывавъ, але певни, що се винъ убывъ. Тилькы одынъ свидокъ, ворогъ Армстронгивъ, каже:

— Мисяць тоди ясно свитывъ, и я добре бачывъ, якъ Армстронгъ устроимвъ нижъ у сердце тому чоловику.

Почувшы се, вси люде byly певни, що судъ страшною карою скарае душогуба Армстронга.

Прышла черга говорыты Линкольнови, и винъ почавъ розбираты все, що свидчылы свидкы. Винъ розбирае, и вси люде й судди бачуть, що свидкы багато казалы не по правди. На прыкинци Линкольнъ пытае въ того свидка, що наче бъ то бачывъ, якъ Армстронгъ убывавъ чоловика, въ скильки годынъ то було. Той каже:

— Було девъять зъ половиною годынъ вечора. Я се добре памъятаю. Мисяць свитывъ ясно, и я подывывся на годынныкъ.

Тоди Линкольнъ выймае календаря и чытае въ йому, що мисяць того вечора зійшовъ ажъ въ одынадцять годынъ. Значыть у девъять зъ

половиною годинъ було поночи. Тоди вже вси бачуть, що Армстронгъ не выненъ, що свидокъ казавъ на його неправду зъ ворогування. Свидокъ зблидъ и выйшовъ зъ хаты. Линкольнъ каже до присяжныхъ засидателивъ, щобъ вони судылы по правди, не зважаючи на ти чуткы, що вони попереду чулы про сю справу. Винъ такъ гарно говоривъ, що люде плакалы. Сонце стояло на заходи. Линкольнъ перепыняе свою промову, показуе на сонце й каже присяжнымъ:

— Ранише ніжъ сонце сього дни зайде, сей чоловикъ мусыть бути вильный.

Присяжни засидатели выйшлы въ другу хату радытыся, але скоро й вернулыся. Все стыхлы.

— Армстронгъ невыненъ! — сказалы присяжни.

Маты Армстройгова зомлила зъ велькой радости, а винъ самъ, уже вильный, рыдаючи обнимавъ Линкольна.

Вогняне сонце стояло надъ землею. Линкольнъ показавъ на його Армстронгови и сказавъ:

— Воно ще не зайшло, а ты вже вильный.

По всехъ газетахъ було пысано про те, якъ Линкольнъ вызволивъ неповынного Армстронга видъ тяжкой кары.

Адвокатамъ часто доводилося йиздыты по тыхъ мистахъ, де булы суды, бо всюды булы въ ихъ судови справы. И Линкольнъ йиздивъ; але спершу въ його не було своего коня, то доводилося найматы, а вже якъ заробывъ грошей,

то купывъ соби коня и самъ його доглядавъ. Йиздыты доводилося иноди два й тры мисяци врядъ, то Линкольнъ набиравъ изъ собою кныжокъ, бо вже такъ извыкъ, що якъ вильна година, заразы до кныжки беретъся. Тымъ винъ хочъ и не вчывся по великихъ школахъ, а знавъ не меньше за тыхъ, що вчылыся. Иноди доводилося йиздыты вдвохъ зъ кымъ небудь, якъ по дорози було. Одного разу йихавъ винъ изъ товаришомъ, а саме писля дощу було, грязюка велика. И бачуть воны, що свыня загрузла въ багнюци и нїякъ не вылизе. Товаришъ Линкольнивъ поглузувавъ зъ неї, и поихалы соби дали. Проихалы вже чымало, тоди Линкольнъ каже:

— А я такы мушу ии вырятуваты зъ багнюкы!

— Кого?—пытае товаришъ.

— Та оту жъ свыню.

Товаришъ засміявся, думавъ, що Линкольнъ шуткуе, а винъ завернувся до свыни, злизъ изъ коня, на превелыку сылу вызволивъ свыню зъ багнюкы, и тоди поихавъ дали.

А то було йиде винъ соби и побачыть, що хтось рубае дрова або дерево въ лиси, то вже не втерпыть, злизе зъ коня, попросыть сокыры й визьмется рубаты. Той чоловикъ тилькы двується, звидкы въ Линкольна така сыла беретъся.

Йиздыты багато доводилося, и скоро по всьому штату люде зналы Линкольна, и всюды

винъ бувъ дорогымъ гостемъ, а надто прости люде дуже його любылы, бо зрисшы самъ у вбогій хлиборобській симъи, винъ добре знавъ жыття вбогихъ людей, розумивъ ихъ горе и завсигды радый бувъ имъ у прыгоди статы, чы то права ихъ обстоюючы, чы то видъ кривды обороняючы. Своеи симъи винъ не забувавъ никóлы, и пособлявъ батькови скильки змога. А якъ ставъ адвокатомъ, то зибравъ грошей и купывъ мачуси пъятдесять десятинь земли. Винъ казавъ, що сетилькы манесенька подяка за всю ии любовь до його.

Адвокатські справи не перешкожалы Линкольнови буты членомъ у сойми, и винъ бувъ нымъ до 1840 року. Ти вигы, що булы въ сойми, выбрали його своимъ головою, и винъ завсигды казавъ на сойми одъ усихъ ихъ, бо краще за його нихто не вмивъ сказаты. Винъ николы не зрикався своихъ думокъ, колы бувъ певный, що воны правдыви. Хочъ на сойми повставалы проты його, винъ усе жъ смилыво обстоювавъ за свою правду, вымагаючы гарныхъ, справедливыхъ законивъ усимъ людамъ — и билымъ, и чорнымъ. Винъ казавъ:

— На мою думку вси мусять дбаты про те, щобъ людамъ у держави було добре жыты, щобъ воны навчалыся шануваты людську гиднисть и въ соби, и въ другихъ людяхъ. Я певный, що такъ мусыть буты, и тымъ я ворогъ усьому, що прыныжуе людыну.

Року 1842 Абрагамъ Линкольнъ одружився зъ Мери Тоддъ. Жинка його була освичена и гарна людина, и Линкольнъ бувъ изъ нею дуже щасливый.

XI.

Одружившыся, Линкольнови дуже хотилося жыты середъ своеи симъи и не втручатися до громадськихъ справъ, щобъ маты вильный часъ доводыты свои диты до розуму. Отже такъ не выйшло. Року 1844 треба було выбираты президента, и партія вигивъ вызначыла своимъ кандыдатомъ на президента Генри Клея. Линкольнови прыручено видъ його партіи поихаты по штату Иллинойсъ и всюды казаты промовы про те, щобъ выбирано президентомъ Генри Клея. Линкольнъ поихавъ. Йиздывъ по мистахъ, по селахъ, по хуторахъ и майже щодня казавъ промовы про те, що треба выбираты президентомъ Генри Клея и дбаты про те, щобъ не було рабивъ. Въ штати Иллинойсъ, де винъ йиздывъ, булы рабы и дуже багато людей обстоювалы за рабствомъ, та Линкольнови такы пощастыло промовамы багатьохъ на свій бикъ прыхылыты.

Объиздывшы Иллинойсъ, винъ поихавъ у штатъ Индіану, и тамъ усюды говорывъ промовы за Клея та проты рабства. Та хочъ и дуже багато людей винъ прыхылывъ на свій бикъ и

дуже багато голосувало за Генри Клея, але все жъ не стільки, скільки було треба, и Клея не выбрано президентомъ. За те самого Линкольна такъ уже добре знали, що року 1846 выбрано його депутатомъ у найвыщу державну институцію—у Конгресъ вашынгтонський, и на выборахъ за його подано було стільки голосивъ, що ни до того, ни писля того ни за кого стільки не подавано.

Линкольнъ у Конгреси бувъ за всехъ депутативъ молодшый.

Саме тоди Штаты воювалыся зъ сусидньою державою Мексикою за територію Техасъ. Мексика вважала ту землю за свою, а штаты за свою, бо тамъ було багато виходькивъ изъ штативъ, вони тамъ селылися на вильныхъ земляхъ. Ни Мексика, ни штаты не хотили Техасомъ поступатыся, и почалася війна. Линкольнъ повставъ проты сіи війны, бо Техасъ прылучыты до штативъ хотили прыхыльныкы до рабства, маючы надію зробыты зъ його невильныцькый штатъ. Имъ дуже хотилося встановыты такый законъ, щобъ у кожному новому штати заводыты рабство. Та Линкольнъ дуже проты сього боровся, и имъ не пощастыло зъ сымъ закономъ. Але вони все жъ досягли того, що Конгресъ выдавъ ось який законъ: „Колы рабъ негръ утече у вильный штатъ, то винъ не стае вильною людыною, якъ було доси, а треба його пійматы и вернуты хазяиновы“. Се бувъ безбожный, немь-

лосердний законъ, и люде багато горя черезъ його зазналы, бо дуже щыро ловлено втеклыхъ рабивъ и вертано ихъ хазяинамъ, за гроши звисно. Знайшлыся люде, що не гыдувалы й такимъ заробиткомъ. Та ще й такъ роблено, що вильныхъ негривъ у вильныхъ штатахъ сыломницъ схоплювано, везено въ пивденни штаты и тамъ продавано плантаторамъ. Одного разу навить якогось хлопця, зовсимъ не негра, а тилькы дуже чорнявого, схопылы й хотилы везты продаваты, та вже за сього люде оступылыся й не дали.

Линкольнъ дуже повстававъ проты сього закону, и плантаторы просто зненавидилы його. Де збереться килькы плантаторивъ, то вже й лають тыхъ, що за негривъ оступаються, а найдужче Линкольна. А бидолашни негры, подаючы та прыймаючы панамъ, чулы ти розмовы и довидувалыся, що йесть таки добри люде, що за ихъ нещаслывыхъ оступаються, и воны имъ дякувалы и зъ повагою про ихъ розмовлялы. А найдужче воны поважалы Линкольна, бо його паны найдужче лаялы. Сами жъ негры тыхъ людей, до ихъ прыхыльныхъ, николы не бачылы, бо плантаторы дуже пыльнувалы, щобъ негры ни зъ кымъ чужымъ не бачылыся й не розмовлялы. Колы часомъ знаходжено въ негра кныгу, де пысано, що рабства не треба, то того негра вбивано. Плантаторы боялыся, що негры збунтуються, и раз-у-разъ бралы тыхъ, що здава-

лыся имъ непевными, и допытувалы ихъ. На допытахъ негривъ дуже быто и катовано, и бувало такъ, що воны, не стерпившы муки, казалы на себе, що воны справди щось лыхе мыслылы своимъ панамъ, хочъ иноди й невынни булы, и тоди ихъ тяжко карано, здебильшого на смерть. Одного разу въ штати Тенесси (се вже було геть дали—року 1857) видразу повишено 250 негривъ, хочъ и не було доведено, що воны справди хотилы повстаты проты плантаторивъ.

Выбувшы у Конгреси скильки було треба, Линкольнъ не схотивъ удруге выбиратыся, а вернувся до дому и зновъ узявся адвокатуваты, а вильными часамы давнимъ своимъ звычайемъ чытавъ та освичувався. Винъ бачывъ, що въ Конгреси де-яки депутаты булы освичениши за його, бильше зналы. Отъ винъ и дбавъ, щобъ и соби прыдбаты такую шыроку освіту, бо що освичениша людына, то бильшь добра зможе вона зробыты людымъ. Ще иноди винъ йиздывъ и казавъ промовы. Се такъ було. Одынъ дуже багатый чоловикъ, сенаторъ Конгресу, на прызвыще Дугласъ, бувшы велькымъ прыхыльникомъ до рабства, йиздывъ по штату Иллинойсъ и казавъ промовы про те, що рабство дуже гарна ричъ, и що треба зъ усїи сылы дбаты, щобъ воно було. То якъ винъ скаже де-небудь промову, Линкольнъ заразъ и соби йиде туды, и каже промову проты рабства.

Дугласъ бувъ чоловікъ дуже багатый, розумный и мавъ багато прыхыльныкывъ у Конгреси, бо тамъ було багато депутативъ и сенаторивъ зъ плантаторськой партіи. Року 1854 винъ знявъ у Конгреси мову про те, що треба скасувати Миссурійську згоду и дозволаты вильнымъ захиднымъ землямъ заводыты въ себе рабивъ. Найдужче хотилося плантаторамъ завести рабство въ двохъ земляхъ: въ Канзаси та въ Небрасци. Всюды на заходи и найбільше въ сыхъ двохъ земляхъ жылы здебильшого люде зъ пивничныхъ штативъ, що сами вмилы робыты и позвыкалы до вильной праці; отъ плантаторы й боялыся, що воны, якъ стане ихъ багато, заснують у себе вильни штаты. А плантаторамъ се було не до вподобы. Отъ воны й дбалы заздалегидь про те, щобъ тамъ заснувалыся не вильни, а рабськи штаты.

Линкольнъ бачывъ, до чого йдеться. Винъ розумивъ, що колы прыхыльныкы до рабства, заводячы його въ новыхъ штатахъ, визьмутъ тымъ ще бильшу силу, то заведуть рабство вже по всій держави. И тоди винъ ще дужче почавъ проты ихъ боротыся. Саме тоди Дугласъ прыхавъ у Спрингфильдъ прыхыляты люде до того нового закону, що винъ хотивъ завести. Зійшыся люде, и винъ почавъ казаты имъ про мову про те, що треба зныщыты Миссурійську згоду и завести рабство въ новыхъ штатахъ. Якъ винъ доказавъ, то Линкольнъ почавъ йому

одказуваты. Винъ казавъ, що той новый законъ буде неправдивый, и що його не треба заводыты, бо винъ призведе тилькы до лыха, до вѣйны. Кажуть, що наче ще никола не казавъ Линкольнъ такъ гарно, якъ сього разу, и люде послухалы його, а не Дугласа. Тоди Дугласъ изновъ поихавъ по штату казаты промовы, а Линкольнъ за имъ слидкомъ. До його думокъ бильше людей прыхылялося, нижъ до Дугласовыхъ, и року 1855 його хотилы vybrаты въ Конгресъ сенаторомъ. Але тоди винъ не схотивъ выбиратыся, а порадывъ, кого треба vybrаты. Потимъ його хотилы настановыты губернаторомъ въ Иллинойси, та винъ и того зрикся, бо хотивъ маты вильный часъ, щобъ йиздыты куды треба и казаты промовы, та добре впорядкуваты свою партію. Якъ плантаторамъ не пощастыло завесты отой законъ про рабство въ новыхъ земляхъ, тоди воны почалы дбаты про те, щобъ примусыты ти земли зъ своеи наче бѣ то воли заводыты въ себе рабство. Воны робылы се такъ: вышукувалы всякихъ розбишакъ, гультаивъ, злодіивъ и всякихъ негарныхъ людей, и пидмовлялы ихъ селытыся въ Канзаси. Ти тамъ оселювалыся и тоди малы право голосуваты. И воны голосувалы за те, щобъ заводыты тутъ рабство. А тыхъ людей, що ранише выселылыся зъ пивничныхъ штативъ и рабства заводыты не хотилы, воны пидпалювалы, грабувалы и навить убывалы. Такимъ робомъ плантаторы думалы

або повигоныты ихъ зъ Канзасу або примусыты голосуваты за рабство. И воны такы добулыся, чого хотилы: Канзасъ объявлено рабськымъ штатомъ.

Але зъ пивничныхъ штативъ пишы люде своимъ на помичъ. Тоди побильшало въ чесныхъ людей сылы, и воны почалы воюватися зъ плантаторськымы полыгачамы. Велыкой славы заживъ тоди чоловикъ одынъ, Джонъ Броунъ. Винъ ще змалечку, побачывшы, якъ знущаються зъ рабивъ, зненавидивъ рабство и запрысягся до загыну проты його боротися. И винъ такъ и робывъ. И вся симъя його—и жинка, и диты малы таки думкы, якъ и винъ. Якъ счынылася въ Канзаси колотнеча, то винъ поихавъ туды воюватися за волю. Одного разу винъ зъ невелычкымъ гурткомъ людей зважывся здобути у ворогивъ будивлю, де була зброя складена. Але имъ не пощастыло: самъ Джонъ Броунъ жывый зостався, а тыхъ шиснадцятьохъ, що зъ имъ булы, побыто. Мижъ имы було тры сыны и два зяти Броуновы. Його самого посаджено въ тюрьму й прысуджено повисыты.

Якъ про се дизналыся, то велыкий жаль обнявъ людей за тымъ смилывымъ борцемъ проты кривды людськой. Прохано, щобъ Конгресъ заступывся за його. Та Конгресъ не мигъ одминыты прысуду, бо не мавъ права втручатися у справы штату. Можна було тилькы прохаты, и ото по всихъ вильныхъ штатахъ сходы-

лыся люде на митингы и пысалы гуртови прохання, просячы помылуваты Джона Броуна. По всихъ газетахъ пысано про те жъ. Та Броунови судди не малы жалю: имъ треба було збутыся свого ворога, що ввесь викъ имъ не дававъ спокою, боровся зъ ими то словамы, то диламы. И воны його не помылувалы. Року 1859 у другый день мисяця грудня выведено Джона Броуна зъ тюрмы, щобъ повисыты. Винъ спокійно йшовъ на смерть, бо знавъ, що вмирае за правду. И його не забуто, бо винъ бувъ смилывый непохытный борець за правду.

Тоди багато людей полягло, але воны вмиралы не дурно, бо правда такы подужала, и Канзасъ ставъ вильнымъ штатомъ.

Року 1856 выбирано президента, а Линкольна выставлено кандыдатомъ на вице-президента (вице-президентъ стае замисць президента, якъ той хворый). Линкольнъ згодывся, щобъ його выбирано. И знову винъ йиздыть, зновъ каже свои палки промовы. Одну промову винъ скинчывъ такъ:

— Мы будемо боротыся за волю, будемо боротыся проты рабства доты, помы выберемо, що по всій нашій велькій земли пидъ яснымъ сонцемъ, що ии гріе, пидъ буйнымъ дощемъ, що ии зрошае, ставатымутъ до працы сами вильни люде.

За Линкольна багато людей голосувало, але все жъ його не выбрано на вице-президента.

Тоди року 1858 партія вигивъ выіставыла його своимъ кандыдатомъ на сенатора въ Конгресъ. Въ тій же окрузи другимъ кандыдатомъ бувъ Дугласъ, але выбрано Линкольна.

Та хочъ за Линкольна на чотыры тысячи голосивъ бильше подано, нижъ за Дугласа, але якъ выявылось, що сенаторивъ выбрано бильше нижъ треба, то затвержено не Линкольна, а Дугласа. Линкольнъ дуже тымъ журывся, бо, бувшы сенаторомъ у Конгреси, винъ багато доброго мигъ бы зробыты людямъ.

Писля сього Линкольнъ два роки йиздывъ по всій держави, хотивъ самъ усюды роздывытыся, якъ де люде жывуть. Винъ заихавъ и въ Канзасъ, и тамъ його витано якъ найдорожчого гостя. Винъ заходывъ и въ школы. Одынъ учитель оповидавъ, якъ Линкольнъ бувъ у його въ школи:

— Сыдымо мы,—каже,—въ класи и вчымося, колы увиходыть высокый чоловикъ. Сивъ на ослони й слухае та роздывляється пыльно. Мени винъ здався дуже дывнымъ, и я попрохавъ його сказаты що-небудь дитямъ. Винъ згодывся, ставъ передъ дитьмы и почавъ до ихъ говорыты. Въ хати стало тыхо-тыхо. Диты уважно слухалы. Выдко було, що винъ своимы словамы вразывъ дытячи души. Разивъ зо два, якъ винъ перестававъ говорыты, диты прохалы: „кажить ище! будьте ласкави, кажить ище!“ Я дывывся на сього високого, дужого, нечепур-

ного чоловіка, на його енергичне обличчя, що ставало таке ласкаве, якъ вінъ говоривъ, и мени дуже хотилося знаты, хто вінъ. Якъ вінъ уже пишовъ изъ класу, я вийшовъ за имъ и спытавъ:

— Скажите, будьте ласкави, хто вы?

Вінъ увичливо одмовывъ:

— Абрагамъ Линкольнъ изъ Иллинойсу.

XII.

Теперь Линкольна знали не въ самому своему штати, а й по всій держави, бо всюды гремило його палке слово въ оборону нещасливыхъ, скрывдженыхъ людей негривъ. Але жъ и плантаторська партія не сыдила мовчки: прыхыльныкы до рабства зъ усїи сылы прыхылялы людей до своихъ думокъ. Борня мижъ двома партіямы все бильшала, бо пидходывъ часъ выбираты президента, а вси розумилы, що теперь якій партїи пощастыть выбраты на президента свою людыну, та й подужае, бо значыть вона дужча. И ото правда зъ кривдою боролыся зъ усїи сылы. Митингивъ, промовъ було стилькы, якъ никды ще. Вигы бачылы, що нихто середъ ихъ не вмїе такъ обстоюваты за правду, якъ Абрагамъ Линкольнъ, и воны зважылыся выбраты його на президента.

Року 1860 въ штати Иллинойсѣ зибрався митингъ. На його зійшлося тысячивъ изъ п'ять людей. Бувъ тамъ и Линкольнъ. Якъ уже посходылся, то голова митингу, губернаторъ, сказавъ:

— Тутъ середъ насъ сыдыть найдостойнишый зъ усихъ людей у нашому штати. Мы вси його любимо й поважаемо. Сей чоловикъ—Абрагамъ Линкольнъ. Я прошю його систы на отсьому почесному мисци.

Вси почалы витаты Линкольна оплескамы. Його пиднято й посажено на почесне мисце. Голова митингу спытавъ:

— Чы волыте vybrаты Абрагама Линкольна кандыдатомъ на президента Пивнично-Амерыканськой Спилкы?

Вси якъ одынъ одмовылы:

— Волымо!

Черезъ тыждень у мисти Чыкаго выбирано кандыдата на президента. Тамъ зійшлося на митингъ 26 тысячивъ людей и тежъ выбрано Линкольна.

Того жъ року у мисти Вашингтони вызначено було выборы на президента.

Народу у Вашингтонъ зійшлося сыла, все мисто було повне. Людямъ роздавано друковани карточки. На тыхъ карточкахъ кожна партія выхваляла свого кандыдата и впевняла, що конче його, а не кого иншого треба vybrаты. Все мисто, обмиркууючы справу, гуло якъ веле-тенськый вуликъ.

Нарешти выборы скинчылыся: 1 866 452 борцивъ подали свои голоса за Абрагама Линкольна, и його выбрано президентомъ Пивнично-Амерыканськой Спилки. Переважылы пивнични вильни штаты, переважыла правда.

Дуже багато людей радилы, що выбрано Линкольна, але жъ багато було й такихъ, що ихъ се дуже засмутило. Мижъ иншымы и якыхсь двадцять пасторивъ голосувалы проты Линкольна.

Линкольна хоча й выбрано, але винъ не сразу мигъ статы президентомъ, а тилькы черезъ пивъ року, бо тамъ такъ заведено, що нового президента выберуть, а старый ще своего курсу добувае. То Линкольнъ и живъ соби покъ що въ Спрингфильди. Туды до його багато дуже людей прииздыло: и його друзи та одnodумци, и таки, що винъ ихъ николы не бачывъ и не чувъ про ихъ, и навить чужоземци. Всимъ хотилося його побачыты, повитаты.

Якъ уже выйшло пивъ року, то въ мисяци лютому 1861 року Линкольнъ выхавъ зъ любого йому Спрингфильду у Вашингтонъ, бо тамъ мусивъ президентъ жыты. Гарно жылося Линкольнови въ Спрингфильди и шкода було покыдаты його, та мусивъ йихаты робыты вельке дило.

Йидучы, винъ спынявся по мистахъ и казавъ промовы. Ворогы килькы разивъ хотилы йому щось заподіяты, та не пощастыло, и винъ у 22-й день того жъ мисяця прыбувъ у Вашингтонъ

и оселився въ „Билому доми“ (такъ зветься будивля, де живе президентъ Пивнично-Амерыканської Спилкы).

XIII.

А тымъ часомъ, погы Линкольнъ живъ у Спрингфильди, у держави недобре почыналося.

Якъ выбрано президентомъ Линкольна, то побачыла плантаторська партія, що теперъ уже їй не доведеться орудувати въ держави, якъ вона схоче. Плантаторы боялыся, що теперъ не то не пощастыть заводыты рабство по новыхъ штатахъ, а може воно не вдержытьсѣ й тамъ, де було доси. И воны надумалыся, якъ лыхови зарадыты. За тыждень до Риздва, въ рабському штати *Пивденна Каролина* зроблено таку постанову, що сей штатъ выступае зъ Пивнично-Амерыканської Спилкы, бо на президента й на його заступныка вице-президента повибырано людей непрыхыльныхъ до рабства. Тоди ще выбрано килькы чоловика и послано ихъ по иншыхъ пивденныхъ штатахъ пидмовляты, щобъ выступалы зъ спилкы. Незабаромъ шисть штативъ прылучылося до Пивденной Каролины и тоди си симъ пивденныхъ штативъ заснувалы свою спилку, назвалы ии „конфедеральни (то-б-то нови союзни) амерыканськи штаты“, vybrалы соби президентомъ Джефферсона Девиса

и почалы готуватися до війны зъ пивничными штатами, бо добре знали, що ти не попустять имъ руйнувати державу. Се було ще тоди, якъ Линкольнъ живъ у Спрингфилди и ще не президентувавъ, а президентомъ бувъ ище Бухананъ, чоловікъ зъ плантаторської партіи, и министри були зъ тієї жъ партіи. Вони не то не спыняли пивденни штаты, а навить пособлялы имъ, бо взяли и за державни гроши накупылы дуже багато зброи та харчу військови, и поодвозылы въ пивденни штаты, а те, що лышылося въ пивничныхъ штатахъ, поскладалы у такихъ мистахъ, де пивденне військо легко могло його здобути. Військови корабли порозсылано далеко. И всякимъ робомъ президентъ изъ министри дбалы про те, щобъ змицныты пивденни штаты, помы ще малы на те змогу, се-б-то, помы ще Линкольнъ не ставъ президентомъ. И вони такы встыгли багато чого зробыты на корысть пивденнымъ та на шкоду пивничнымъ штатамъ.

Таке робылося въ держави, якъ по весни року 1860 Линкольнъ уперше выйшовъ до народу вже якъ президентъ, и сказавъ свою першу президентську промову. Винъ у тій промови прохавъ пивденни штаты не зниматы колотнечи въ ридному краи, не воюватися зъ братами.

Та ся промова не пособыла. Прочытавшы її, президентъ пивденныхъ штативъ Девисъ сказавъ:

— Изъ зброєю въ рукахъ, вбываючы й руйнуючы, пидемо мы туды, де запевне подужаемо, пидемо въ густо заселени пивнични городы.

Черезъ мисяць прыбулы въ Вашингтонъ посланци видъ конфедеральныхъ штативъ умовлятыся про те, якъ подилыты позычки ти, що вси штаты вкупы позычалы, ще якъ пивденни штаты не видризнялыся,—такъ скильки хто мусыть теперь выплачуваты. И про инши справы малы воны говорыты. Але у Вашингтони имъ сказано, що якъ засновувано державу „Пивнично-Амерыканську Спилку“, то вси штаты прыстали на те, що ни одынь зъ ихъ не може выйты зъ спилкы, не маючы на те згоды видъ усихъ штативъ. Теперь же симъ штативъ выйшлы зъ Спилкы, не маючы на те права, бо не малы на те згоды видъ спильныкывъ, и тымъ поламалы основной державный законъ. И конгресъ, и президентъ не прызнають ти штаты за окрему державу, тымъ и посланцивъ не прыймають.

Тоди пивденни конфедеральни штаты почалы воюватися. Воны напалы на фортъ Сомтеръ у пивничныхъ штатахъ и здобулы його 11-го квітня 1861 року. Почалося „вельке горе“. Такъ звавъ Линкольнъ сю братню вйну.

Якъ ще вйна не починаяся, то багато людей въ пивничныхъ штатахъ казалы:

— Хай соби вже буде ота рабська держава. Попустымо имъ, абы не воюватися.

Воны, такъ кажучы, мабутъ не розумилы, що

держава ихъ була дужа, помы вси штаты булы въ спилци, а колы бѣ воны роздилылыся та ще стали ворогамы, то Англія чы яка инша дужа держава заразъ пидгорнула бѣ ихъ пидъ себе. Але якъ пивденни штаты почалы воюватися, то вже вси одностайне обстали за те, щобъ ридный край рятуваты.

Въ Амерыци немае стилькы вѣйска, якъ у насъ. Тамъ салдатовъ трохи, а то звычайно люде навчатся вѣськовои справы за малый часъ, а тоди йдуть до дому, а якъ держава думае воюватися, тоди ихъ склыкають и зъ ихъ стае вѣсько. И теперъ, якъ почалася вѣйна, заразъ Линкольнъ напысавъ заклыкъ, щобъ изійшлося симдесять пѣять тысячивъ ополченцевъ. Саме тоди прыйшовъ до його колышній його ворогъ Дугласъ. Теперъ винъ прыйшовъ мырытыся, бо впевнывся, що пивденни штаты роблять не по правди; винъ видкынувся видъ своеи партіи, а прыйшовъ до Линкольна, щобъ йому пособляты. Якъ Линкольнъ прочытавъ йому свѣй заклыкъ про вѣсько, то винъ сказавъ: — Клычте не 75 тысячивъ, а 200 тысячивъ вѣйска, бо я добре знаю ворожи замиры и знаю, що зъ такимъ вѣськомъ вы ихъ не подужаете. Зъ того часу Линкольнъ та Дугласъ стали друзямы.

Линкольнъ поклыкавъ такы 75 тысячивъ вѣйска. Але швыдко выявылося, що його справди дуже мало, и винъ попрохавъ у Конгресу до-

зволу склыкаты ще 400 тисячивъ війська и взяты на війну грошей 400 миліонивъ долларивъ. Конгресъ дозволывъ йому склыкаты 500 тисячивъ війська и зібраты грошей 500 миліонивъ долларивъ. Пивденни штаты подужувалы, бо воны заздалегидь наготувалыся до війны и генералы въ ихъ краще військову справу зналы, а Линкольнови довелося почынаты війну безъ зброи, безъ готового війська, безъ готового харчу, безъ готовыхъ грошей. Тилькы й того, що люде йому вирылы и охоче йшлы до війська, а Конгресъ сказавъ, що збиратыме гроши й даватыме, скільки треба буде.

XIV.

Помынувъ рикъ, а війни краю не було, и пивденнымъ штатамъ дужче щастыло, ніжъ пивничнымъ. Довелося Линкольнови ще двичи людей до війська клыкаты. Війна ся, якъ и всяка війна, була справди „вельке горе“. Кровъ лылася, військомъ вытоптувано нывы, миста й села горилы. Понабигалы юрбамы всяки розбишаки и соби руйнувалы крайну. Линкольнъ зъ усїи сылы дбавъ про те, щобъ хочъ тамъ, де не воювалыся, крайна не убожчала, а багаччала. Винъ наказувавъ сіяты бильше хлиба, щобъ було що и йисты й продаты. Заводывъ

усяки заводы та фабрыкы, щобъ було де людамъ заробляты. А те, що на заводахъ вироблялося, продавано въ чужи край и такъ добувано гроши. Ще будовано вѣйськови корабли, щобъ воюватися й на мори.

Поки пивденни штаты корылыся Конгресови, то Конгресъ не мавъ права заборониты имъ держаты рабивъ, бо се була власна справа кожного штату, и ни Конгресъ, ни президентъ не могли скасуваты въ ихъ рабства безъ ихъ згоды. Якъ же вони одризнылыся и такимъ робомъ зламалы основный законъ державный, та ще й почалы воюватися, то Линкольнъ надунавъ, що теперъ винъ своею волею може скасуваты рабство. Тилькы винъ не хотивъ се роботы тоди, якъ пивденни штаты подужувалы, бо вони могли бъ сказаты, що негривъ выпущено на волю тилькы на те, щобъ вони пособылы пивничнымъ штатамъ подужаты пивденни. Сами жъ пивденни штаты примушувалы негривъ воюватися зъ пивничнымъ вѣйськомъ, що йшло ихъ вызволяты зъ рабства.

Такъ ото Линкольнъ, зважывшыся скасуваты рабство, напысавъ паперъ про те, що вси рабы мають статы вильными и що рабства въ штатахъ ни де не може буты; що всихъ рабивъ, яки теперъ йе, выкупыть у плантаторивъ держава, и плантаторы не мають права не выпускааты рабивъ за выкупъ. Усихъ рабивъ держава не може выкупыты видразу, бо ихъ дуже багато, але

выкупить за 38 рокивъ и выкупленыхъ оселюватиме тамъ, де вони сами схочуть, и даватиме имъ землю. Уси жъ рабы, якихъ вызволено теперъ, воюючыся,—вже стали вильни и ихъ повернуты знову на рабивъ не можна. Ще въ папери було напысано, що колы пивденни штаты не покынуть воюватися до нового 1863 року, то въ першый день сього року вси рабы безъ выкупу стають вильни. Той паперъ Линкольнъ заховавъ до того часу, помы почнуть подужуваты пивнични штаты.

Въ мисяци вересни 1862 року пивничному вѣйськови трохи пощастыло, и тоди Линкольнъ пославъ свѣй паперъ про вызволення негривъ у пивденни штаты. Але тамъ не згодылыся ни вѣйну прыпыныты, ни рабивъ за выкупъ на волю выпустыты. Тоди въ першый день нового 1863 року Линкольнъ пидпысавъ паперъ про те, що зъ сього дня вси рабы негры по всѣй держави стають вильни. Тымъ паперомъ вызволивъ Линкольнъ зъ тяжкого рабства чотыры миліоны людей.

Одынъ амерыканскый пысьменныкъ пысавъ, що, каже:—„немае такихъ сливъ, щобъ нымы росказаты, яки ради булы негры и якъ вони дякувалы за те, що писля довгого рабства дано имъ волю“.

Росказують, що черезъ рикъ писля сього, а саме въ першый день нового 1864 року багато негривъ прыйшло у Вашингтонъ подывытыся на свого вызволытеля и подякуваты йому. Вони

обступылы „Билый Домъ“. Де-яки смилывиши пидійшлы блыжче и побачылы, що двери одчынени. Тоди воны пишлы у хату. У Линкольна було багато гостей, прыиздылы витаты його зъ новымъ рокомъ. Линкольнъ уже ажъ утомвся, витаючы своихъ билыхъ гостей, такъ ихъ було багато. Колы тутъ увиходять гости чорни. Винъ дуже имъ израдивъ и почавъ витаты. А воны обступылы його, сміючыся й плачучы зъ радости, и крычалы: „Хай васъ Богъ благословыть! Хай Богъ благословыть добродія Линкума!“ (се воны такъ його прызвыще вымовлялы).

Пивденни штаты хочъ и втратылы рабивъ, але малы надію, що воны таки повоюють пивнични штаты, матымуть свою окрему державу и тоди зновъ заведуть рабство. А пивнични штаты не хотилы имъ сього дозволаты и ни ти, ни ти не кыдалы воюватися. Тилькы жъ люде вже потомылыся и неохоче йшли у військо. Тутъ у прыгоди стали вызволени негры. Воны прыставалы до пивничного війська и добре воювалыся проты своихъ колышнихъ панивъ. У пивничному війську було мало не сто тысячъ негривъ.

XV.

А війни все ще не було краю, и не знаты було, хто подужае. Врешти зъ мисця червня 1863 року пивничному військови пишлося на краще, и въ пивденныхъ штатахъ поменьшала надія на те, що воны подужають. Але жъ війна не спынялася, и кровъ лылася й лылася. Обыдва війська багато бранцивъ понабиралы. И те-перъ выявылося, якъ озвирылыся люде въ пивденныхъ штатахъ, якъ воны, маючы рабивъ, звыклы катуваты людеи. Пивничне війско дуже гарно поводылося зъ бранцями, а въ пивденному війську ихъ катовано, бидолашни зазнавалы и голоду й холоду и всякого лыха. Найлютишымъ доглядачемъ коло бранцивъ бувъ офицеръ Генрихъ Виртцъ. Пидъ його доглядомъ було 30 тысячивъ бранцивъ. Воны жылы, чы краще сказаты мучылыся, у великій, сказавъ бы, загороди. Але мисця тамъ було найбільше на десять тысячивъ, а туды загнано 30 тысячивъ. Исты давано мало, та й та йижа була гныла, цвила, червыва. Бранцивъ пекло сонце, мочывъ дощъ, пронызувавъ витерь, бо даху надъ ими не було, жылы просто неба въ грязюци, въ багни. Зрозумило, який бувъ воздухъ тамъ, де було скуплено стилькы людеи. Выходыты зъ загороды имъ не дозволялося. Зъ голоду, зъ нечысти,

зъ поганого воздуху бранци дуже хворилы. Загороду обгорожено було высокымъ барканомъ, а въ середыни бувъ ще одынь нызенькый барканчыкъ. Його звано „межею смерты“, бо якъ бранець переступавъ черезъ його, то вартовый його застрелювавъ; вартового за се пускано на тридцять день до дому. Змучени голодомъ та хворобамы бранци не выдержувалы такого жыття и вмысне переступалы черезъ барканчыкъ, щобъ ихъ застрелено. Але й безъ сього ихъ дуже багато вмирало: на мисяць тысячивъ зо дви. А одна ничъ така вдалася, що якъ пишы вранци выносыты трупы, то 207 вынеслы. Виртць веливъ закоуваты бранцивъ у кайданы, часомъ по килькы душъ до купы, и начиплюваты на ихъ важки гарматни кули по 30 фунтивъ, и всяки инши муки имъ выгадувавъ, соби на втиху. Одного бранця винъ доты топтавъ и бивъ чобитьмы, поky вбивъ. Найбильша втиха йому була, якъ бранци тикалы. Тоди винъ пускавъ за ими навздогинци собакъ. Ти знаходылы втикачивъ и задавлювалы. Бильшь якъ 13 тысячивъ бранцивъ загнавъ самый Виртць на той свить. Та й инши доглядачи не дуже за його кращи булы, и багато людей изъ пивничного вйська полягло не въ бои видъ кули ворожой, а замучено ихъ, у бранъ забравшы.

Уже чымало людей у пивничныхъ штатахъ ремствувалы на Линкольна, що вйна така довга, що багато людей полягло. У вйсько вже йшлы

неохоче, грошей не хотилы даваты. Линкольнови такъ скрутно прыходылося, що иншый може давно бѣ кынувъ справу, а винъ не кыдавъ и стерплювавъ уси докоры й нарикання, бо зважывся довесты почате дило до краю. Винъ уже вызволивъ зъ неволи чотыры миліоны людей, и теперъ хотивъ обрятуваты свою краину, щобъ не розшматувалы ии свои жъ диты, хотивъ не даты змогы плантаторамъ завесты рабську державу. И винъ просто й смилыво йшовъ до своеи меты, и другихъ заклыкавъ такъ робыты. Одного разу писля велького бою на тому жъ поли, де былся, свячено мисце на кладовыще, щобъ ховаты побытыхъ. Тутъ бувъ и Линкольнъ, и винъ сказавъ:

— Якъ наши предкы засновувалы сю державу, то воны зробылы заповить, щобъ народъ у ий бувъ завсигды вильный и щобъ уси малы однакови права. Теперъ у сій держави велька братня вѣйна, и вона покаже намъ, чы довговичня та держава, що мае такой заповить. Мы зибралыся тутъ, на сьому поли, щобъ посвятыты його и поховаты на йому тыхъ, що виддалы свое жыття за другихъ. Мы се зробымо, але жъ дужче посвятыты, нижъ його вже посвячено, мы не можемо, бо ти, що на йому поляглы, вже посвятылы його своею кровью. Ти слова, що тутъ казано, люде скоро забудуть, а того, що тутъ зроблено, не забудуть николы... Намъ, жывымъ, треба виддаты свое жыття на

те дило, за яке отси мертви виддалы свою кровъ, намъ треба повчытыся въ ихъ, и не шкодуючы сылы, робыты те дило, за яке воны тутъ поляглы. Мусымо засвидчыты, що воны поляглы не дурно, що нашъ народъ завсигды буде вильный и самъ упорядковуватыме свій ладъ державный такъ, якъ йому буде краще.

Почався вже й 1864 рикъ, а вїйна все тяглася. Зъ початку сього року Линкольнъ зібравъ вельке вїйсько и настановивъ начальныкомъ надъ вїйськомъ генерала Гранта. Сей генераль добре знавъ вїйськову справу, и пидъ його прыводомъ пивничне вїйсько почало побываты. А тутъ саме выйшло чотыры роки, якъ выбрано Линкольна президентомъ, треба було зновъ президента выбираты. Люде, невдоволени зъ довгои вїйны, казалы, що хай уже ти пивденни штаты будуть соби наризно, абы швыдче вїйна скинчылася. И багато вже такихъ стало, що не хотилы Линкольна выбираты, а выбрано кандыдатомъ Макъ-Клееллана, маючи надїю, що винъ спыныть вїйну.

А тымъ часомъ пивничне вїйсько здобуло найважнишу крипость на пивдни и все побывало плантаторське вїйсько. Тоди вже зновъ ти, що булы нарикалы на Линкольна за вїйну, почалы казаты, що такы треба довесты дило до краю. И ихъ кандыдаты теперь уже казавъ, що треба прылучыты пивденни штаты, але жъ рабство въ ихъ щобъ такы було. А Линкольнъ

усе за одно обстоювавъ: щобъ не розриваты державы та щобъ скасуваты рабство. Роздумавшыся, выборци такы выставылы кандыдатомъ Линкольна, и винъ сказавъ у своїй промови, що се добре, бо незручно переминыты президента, якъ вѣйна ще не скинчылася и винъ ще не впорядкувавъ того, що думавъ упорядкуваты, а тилькы порозпочынавъ.

— Я не думаю, — казавъ винъ, — що люде, выставляючы мене кандыдатомъ, показують тымъ, що вважають мене за найкращого чы за найрозумнишого чоловика у всѣй держави. Я думаю тилькы, що на ихъ думку незручно перепрягаты кони, переиздючы ричку, и що воны не вважають мене за таку вже никчемну коняку, що й середъ ричкы годыться и перепрягты.

Мабуть Линкольна выбирано вдруге президентомъ не черезъ те тилькы, що не годыться перепрягаты коня середъ ричкы, бо за його теперъ голосувало 2 223 035 выборцивъ, на 356 583 души бильше, нижъ якъ выбирано вперше.

Въ квітни мисяци 1865 року пивничне вѣйсько здобуло ще два мѣста: Ричмондъ та Питерсборо. Якъ узято Ричмондъ, найголовнише мѣсто въ пивденныхъ штатахъ, то другого дни поихавъ туды Линкольнъ. И якъ прыхавъ, то заразъ обступылы його вызволени негры и якъ диты выявлялы свою радисть: сміялыся, стрыбалы, плакалы й крычалы: „Хвала Богови! Президентъ Линкумъ прыйшовъ!“ Одна стара

жинка, вздрившы Линкольна, склала побожно руки й сказала:

— Спасыби тобі, Господы Исусе, що помигъ мени побачыты президента Линкума.

Линкольнъ радивъ безмирно, що вѣйна доходить до краю. А радиты було чого, бо за си чотыры роки краина тяжкого горя зазнавала: багато людей повбывано, покаличено, миста, села поруиновано. Гроши державни вси витрачено, ще й завыноватила держава мало не дви тысячи миліонивъ долларивъ. Линкольнъ казавъ:

— Найбільше лихо, що людей побыто, бо ихъ уже не вернешъ, а те все владнаемо, абы тыхо стало въ держави.

Надъ тымы людьмы, що стилькы лыха наробылы, Линкольнъ не хотивъ мстытыся, караючи ихъ. Винъ наказавъ своимъ генераламъ не караты никого, бо той, хто кыдае зброю, знову стае сыномъ своего ридного краю и йому вильно йты до дому.

Президентъ пивденныхъ штативъ Джеферсонъ Девисъ бувъ у Ричмонди. Передъ тымъ якъ узаты се мисто, генераль Шерманъ думавъ соби, що йому робыты: на його думку Девиса треба бѣ узаты и здорово покараты за те лихо, що винъ наробывъ, а Линкольнъ не велыть никого караты. Отъ генераль и пытае:

— Пане президенте! Що мени робыты зъ Девисомъ? Чы взаты його, чы хай тикае?

А Линкольнъ каже:

— Що мени вамъ на се сказаты? Отъ я прыгадавъ соби таке. Въ Сангамонській окрузи живъ одынь проповидныкъ. Винъ ничого самъ не пывъ—ни горилкы, ни вына, ни пыва, и проповидувавъ, щобъ и люде не пылы. Отъ одного разу довго винъ йихавъ верхы, а було душно. Винъ дуже втомывся и захавъ до свого друга видпочыты. Той заразъ изробывъ йому пыття зъ лимону, а тоди, наливаючы въ стаканъ, пытае: „А може пидлыты сюды чогось мицнишого, щобъ вамъ покрипытыся?“ — „Ни,—каже проповидныкъ,—у мене вже така постанова, щобъ николы не пыты такого, що спъяняе.“ А тоди, глянувши на пляшку, каже: „Але жъ я думаю, що якъ бы вы могли такъ зробыты, щобъ я не бачывъ, якъ вы пидильете, то се бъ ни трохы мене не засмутыло.“

Отакъ и я скажу, якъ той проповидныкъ: я повиненъ вамъ сказаты, щобъ вы не дали Девисови втекты. Але якъ що вы дозволыте йому втекты такъ, що я сього не знатыму, то се ни трохы мене не засмутыть.

Эге, Линкольнъ не хотивъ караты того, хто зробывъ такъ багато лыха. А плантаторы, видколы його вперше выбрано президентомъ, увесь часъ не покыдалы думкы вбыты його. Линкольнови раз-у-разъ прысылано лысты зъ погрозами, що його вбъють, якъ що винъ не спыныть вйны и не заведе зновъ рабства. И министривъ його тежъ лякано. Друзи прохалы Линкольна

берегты себе, не ходыты всюды. Се йому часто казано, и одного разу винъ вынявъ купу лыстивъ и сказавъ:

— Гляньте, скильки лыстивъ, и въ кожному страхають мене тымъ, що вбъють. Якъ бы на ихъ зважаты, то й жыты не можна було бѣ. А я такъ соби думаю: мене що дня дуже лехко можна вбыты, и якъ що який зрадныкъ схоче се зробыты, то вже я не вбережуся. Такъ чого жъ про се й думаты, и на що ховатыся и турбуватися.

И винъ справди не ховався, а робывъ свое дило смилыво, не зважаючи ни на яки погрозы.

У девъятый день мисяця квітня зновъ була велика баталія, але вже остання. Пивниче вѣйсько подужало, и вѣйна скинчылася. Линкольнъ досягъ своей великой меты: рабство въ його ридному краю скасовано на вики, и штаты зосталыся однією державою.

XVI.

Президентови багато всякого дила, а пидъ часъ вѣйны то ажъ надто багато стало. Та Линкольнъ хочъ и який заклопотаный, але завсигды бувъ до всехъ прывитный и ласкавый, завсигды розмова його була весела, изъ прыказкамы та зъ жартамы. Линкольнови навить казалаы, що винъ занадто доступный, зъ усима

розмовляе и черезъ те багато часу въ його йде марно. А винъ на те одказувавъ:

— Кожна людина мае право йты до мене изъ своимъ диломъ, бо я тутъ видъ тыхъ же людей поставлений. И я думаю, що зъ розмовъ изъ людьмы я маю вельку корысть. Одбывшыся видъ людей, можна й про горе людське забуты, можна запышатыся й забуты, що тебе тутъ тилькы на якийсь часъ поставлено. У мене вже такъ заведено, що двичи на тыждень прыходять уси, хто хоче, и по черзи зо мною розмовляють. Правда, де-яки прыходять такъ, абы чого, але жъ багато прыходять справди за диломъ. Розмовляючы зъ людьмы, я завсигды памъятаю про той народъ, изъ якого я выйшовъ и до якого зновъ мушу вернутыся.

Та винъ бувъ не зъ такихъ, щобъ запышатыся. Людей до його прыходыло справди дуже багато, и винъ кожного выслухавъ уважно й терпляче, и робывъ усе, що мигъ зробыты. Осъ килькы прыкладивъ, якъ винъ поводывся зъ людьмы, що прыходылы до його зъ своимъ горемъ.

Одного разу бачыть Линкольнъ, стоитъ середъ тыхъ людей, що до його прыйшлы, хлопъя годъ трынадцяты, дуже змучене на поглядъ. Линкольнъ прыязно пытае въ його:

— А тоби, дытыно, чого треба?

Хлопецъ росказавъ:

— Я,—каже,—бувъ довго хворый, лежавъ у ликарни, а отсе вже трохы выдужавъ, такъ прый-

шовъ до васъ, пане президенте, може вы чымъ зарадыте мене.

— А зъ кымъ ты живешъ? — пытае Линкольнъ.—Ие въ тебе батько й маты?

— Никого немае. Батька на вѣйни вбыто и маты вмерла. И въ мене немае ни батька, ни матери, ни бративъ... никого немае,—сказавъ хлопець и заплакавъ.

Линкольнови забренилы слезы на очахъ. Винъ спытавъ:

— Чы ни мигъ бы ты продаваты газеты?

— Ни, — каже хлопець, — я ще слабый, не здужаю ходыты. А ликаръ не дозволяе довше въ ликарни буты. А въ мене ни хаты, ни грошей немае,—куды жъ я теперъ пиду?

Линкольнъ напысавъ запыску, виддавъ хлопцеви и сказавъ, куды зъ нею питы.

— Тамъ,—каже,—тоби добре буде.

Хлопець пишовъ веселый, бо знавъ, що теперъ про його пиклується президентъ Линкольнъ.

Якась жинка прыйшла й розказала, що ии чоловікъ и тры сыны пишлы у вѣйсько. Чоловика недавно вбыто.

— Теперъ я сама занедужала, не здолюю роботы,—сказала жинка,—то прыйшла прохаты, щобъ пустылы мени старшого сына зъ вѣйска.

Линкольнъ сказавъ:

— Эге, вы виддалы все, що малы найдорожчого, и вамъ повинни теперъ вернуты сына.

И винъ заразъ напысавъ наказъ, щобъ пушено зъ вѣйска іи найстаршого сына.

Черезъ тыждень нещасна жинка прыйшла зновъ и розказала Линкольнови, що покы дійшовъ наказъ, то вже и старшого сына іи вбыто. Тоди Линкольнъ сказавъ:

— Я знаю, чого вы хочете прохаты, и заразъ напышу наказъ,—и виддаючы його жинци сказавъ: „Теперь мы зъ вами подиылыся: одынъ сынъ вамъ, а одынъ намъ,—такъ буде по правди“.

Жинка положила руку Линкольнови на голову и сказала: „Хай васъ Богъ благословыть, хай винъ продовжыть вамъ вику! И дай Боже, щобъ вы усе жыття стоялы на чоли нашего великого народу!“

Навить на вулыци перестривалы Линкольна ти люде, яки малы до його дило.

Одынъ чоловикъ розказувавъ:

— Иду я,—каже,—и бачу, що Линкольнъ сыдыть пидъ деревомъ изъ якимсь салдатомъ. Выйшло, що той салдаты пораненый бувъ на вѣйни, и йому не додано платы за службу и не вызначено пенсіи. Отъ винъ, стрившы Линкольна, й розказавъ йому про се. Линкольнъ тутъ же пидъ деревомъ прочытавъ уси паперы и напысавъ наказъ, щобъ салдата задовольнылы.

А бувало й такъ, що справди прыйде чоловикъ за якою дурныцею, и Линкольнъ змарнуе дорогой часъ, слухаючы його. Отъ, напрыкладъ, прыходыть одынъ чоловикъ и розказуе:

— Пане президенте! Салдаты забрали въ мене коня и отъ стилькы въязокъ сина,—такъ розберить мое дило и нехай мени заплатятъ.

Линкольнъ усмихнувся й каже:

— Вы мени нагадалы одну сторію. У мене бувъ знайомый капытанъ изъ пароходу. Винъ завсигды самъ переводывъ пароходъ черезъ пороги. Отъ одного разу йде пароходъ черезъ поригъ. Хвыля нымъ кыдае страшенно, и капытанъ зъ усїи сылы держыть стерно та пыльне, щобъ не кынула хвыля пароходомъ объ скелю. Колы пидбигае хлопецъ, сипае його за одежду и крычыть: „Пане капытане! Спынить на хвылынку пароходъ: я впустывъ у воду яблуко!“ Бачыте, якъ бы я самъ розбиравъ кожну таку справу, якъ отся ваша, то не мавъ бы часу на щось важнише. Тамъ и безъ мене йе кому розибраты и васъ удовольныты.

Негарнымъ людямъ Линкольнъ не потуравъ. Одного купця, що торгувавъ невилыныкамы, посаджено въ тюрму, та ще й оштрафовано на тысячу долларивъ. Якъ уже винъ видсыдивъ у тюрми, то напысавъ до Линкольна, просячы, щобъ йому прощено грошову кару—бо, каже, не маю змогы заплатыты и мени звелено за неи ще въ тюрми видсыдиты, дозвольте не видсыжуваты. Линкольнъ прочытавъ лыста и сказавъ:

— Можна простыты навить душогуба. Але такой чоловикъ, що йиде въ Афрыку, хапае тамъ дитей и продае ихъ у довичне рабство,

такий чоловік гыдкийшый за найлютишого розбійныка. Хочъ бы йому довелося весь викъ просыдиты въ тюрьми, то я все жъ йому не подарую кары.

Линкольнъ дуже повстававъ проты смертнои кары и николи не пидпысувавъ такихъ прысудивъ. Осъ якъ оповидавъ про се одынъ генералъ:

— У мене втикло зъ вйська 24 салдаты. Ихъ пймалы, и вйськовый судъ прысудивъ ихъ порозстрилюваты. Прысудъ послано президентови до пидпысу, але винъ не пидпысавъ. Тоди я самъ поихавъ до його й кажу: „Пане президенте! Се конче треба зробыты, а то вйсько не слухатыметься“. А винъ мени видказавъ: „Генерале! Вже й такъ багато у насъ вдивъ та сыритъ. Не вымагайте, щобъ черезъ мене ихъ ще побильшало, бо я сього не зроблю“. Такъ и не пидпысавъ смертного прысуду, и зосталыся ти дваццять чотыры салдаты жыви.

А одынъ генералъ кынувъ службу черезъ те, що Линкольнъ не схотивъ пидпысаты смертного прысуду салдатамъ.

И бувшы президентомъ, Линкольнъ живъ дуже просто, а сынамъ своимъ казавъ:

— Не пыйте, не курить, не лайтеся, не грайте въ карты, не кажить неправды, любить Бога, людей, правду та добро, и будете щаслыви.

XVII.

Війна скинчылася. 11-го квітня 1861 року, якъ вона почыналася, пивденне вїйсько здобуло фортъ Сомтеръ, зняло зъ його державну корогву Пивнично-Амерыканської Спилки и замисць неи поставыло свою. Мынуло чотыры тяжки роки, и 14-го квітня 1865 року прыйшла у Вашингтонъ звистка, що на форти Сомтеръ знову замаяла корогва пивнично-Амерыканської Спилки. Радисть у Вашингтони була велька и той день ознаймлено велькымъ національнымъ святомъ.

У той радисный день роблено людямъ багато всякихъ веселощивъ, а ввечери була въ театри выставка и на ій мусивъ бути Линкольнъ. Винъ прыхавъ у театръ изъ жинкою, и ще зъ ими була знайома дивчына и іи родычъ майоръ Ратбонъ. Президентови прыготувалы вельку ложу бия сцены, надъ нею спереду була державна корогва. Въ театри було повно людей. Якъ прыхавъ Линкольнъ, то його щыро й радисно прывиталы. Винъ сивъ на крисли поручъ изъ жинкою. Почалася выставка. Все дывылся на сцену. Въ театри тыхо стало, тилькы на сцени артысты розмовлялы. И зненацька щось стрельнуло, и Линкольнъ упавъ. За його крисломъ стоявъ якийсь чоловикъ изъ пыстолемъ у руци. Майоръ Ратбонъ схопывъ його, але винъ кы-

нувъ пистоль и намирився на майора великимъ ножемъ. Майоръ выпустивъ його и затулывся рукою. Тоди злочынецъ скочывъ на загородку въ ложи и зъ ней стрыбнувъ на сцену. Винъ упавъ, але заразъ исхопывся и крыкнувшы, що се помста за пивденни штаты, кынувся за сцену, выбигъ зъ театру, скочывъ на коня и втикъ. Все се зробылося за одну хвылынку.

Линкольнъ лежавъ непрытомный, куля пробыла йому голову.

За одну мить зныкла въ театри веселисть, и всехъ обнявъ тяжкый смутокъ та жаль. Линкольна перенесено зъ театру у чыюсь хату поблизу, и тамъ ликари обглядили рану и сказали, що вона смертельна. Вся симъя його була тутъ. Винъ лежавъ спокійно зъ заплющенымы очыма, непрытомный. Передъ свитомъ винъ умеръ.

У Вашингтони запанувавъ великый смутокъ. Державни корогвы всюды спущено и все вбралося въ чорне.

Смутокъ запанувавъ и по всій великій краини, бо миліоны людей заплакалы за Линкольномъ.

Тило його лежало въ Конгресовій зали, и люде йшли въ останне поклонитыся своему батькови (такъ його звано). Тяжко сумувалы за имъ били люде, а ще тяжче сумувалы чорни, бо винъ ихъ вызволивъ изъ неволи. Зъ усихъ краивъ свиту прыслано лысты, повни жалю й смутку, бо вси розумилы, що смерть Линкольнова—всесвитня втрата, бо таки люде,

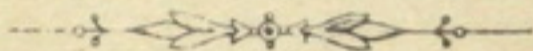
якъ Линкольнъ, поборюючы и зныщуючы неправду, роблять добро не тилькы своему народови, а й усьому свитови.

Спершу хотилы поховаты його въ Вашингтони. Але ридный штатъ його Иллинойсъ вымагавъ, щобъ його перевезено туды. Такъ и зробылы. Въ 19-й день мисяця квитня сумно задзвонылы дзвоны у Вашингтони и по всій ридній земли Линкольновій. То вся краина правыла по йому похоронъ. Тило положено въ труну и повезено въ штатъ Иллинойсъ, повезено тією вулицею, якою винъ уперше йшовъ у Билый Домъ, ставшы президентомъ.

Ще не доведено тила, якъ піймалы злочынця. То бувъ акторъ Бутъ. Його наздогналы й хотилы взяты. Але винъ ускочывъ у якусь будивлю, замкнувся и не хотивъ виддаватися салдатамъ. Тоди його застрилылы. У його знайдено запысы, и зъ ихъ выявылося, що винъ не самъ намыслывъ лыхе дило: багато людей зъ плантаторскои партіи вмовылыся вбыты Линкольна и всихъ його министривъ. Але вбыто лышь самого Линкольна та поранено його секретаря.

Тило Линкольнове прывезено въ Спрингфильдъ, туды, де винъ прожывъ найспокійнишый, найлюбишый часъ своего жыття. Сотни тысячывъ людей прыйшлы туды и прынеслы кви йому на труну.

Четвертого травня 1865 року поховано того, хто боронивъ людей видъ знущання й насильства и свого жыття не жаливъ на то, щобъ зныщыты ганебне рабство.

...указом ...
...визначено ...
...визначено ...
...визначено ...

- *№ 25. Якъ дбаецъ такъ и маешъ (про господарство),
М. Ганька ц. 3 к.
- № 26. Наймычка, поэма *Т. Г. Шевченка* (зъ 30 мал.) ц. 3 к. (вел. 10 к.)
- *№ 27. Прыгода на хутори, *О. Русова* (метеорологія, зъ 18 мал.) ц. 5 к.
- № 28. Божа искра, оповидання про Рафаэля, *С. Русовой*
 (зъ 15 малюнкамы) ц. 5 к. (велен. 10 к.)
- № 29. Натерына, поэма *Т. Г. Шевченка* (зъ 15 мал.) ц. 5 к. (вел. 10 к.)
- № 30. Ходимо за Нымъ, *О. Кониського* (зъ 9 мал.) ц. 5 к. (вел. 10 к.)
- № 31. Винокъ (читанка), *О. Билоусенка* (зъ 120 мал.) ц. 35 к. (вел. 60 к.)
- № 32. Сильски прыгоды (про выпасы), *Т. Рыльскою* ц. 5 к.
- № 33. У дытыны головка болыть — у матери сердце (якъ
 годуваты та дотлялаты малыхъ дитей), *Г. Загеры* ц. 5 к.
- № 34. Пидъ землею, оповид. про цахты, *М. Загирны* (выд. 2-е,
 зъ 8 мал.) ц. 12 к.
- № 35. Оборонецъ покровдженыхъ, опов. про Линкольна
 (зъ портр.), *М. Загирны* ц. 10 к.
- № 36. Мале та розумне, опов. про мурашокъ (зъ 2 мал.), *П. Е.* ц. 8 к.

Брошюры, обозначенныя звѣздочкой *, получили одобреніе Министерства Земледѣлія и Государственныхъ Имуществъ.

Печатаются: Оповидання про рослыны, *О. Степовыка*; Середь виноградаривъ пивденной Франціи, *С. Русовой*; Колумбъ, *Д. Дорошенка*; Пантелеймонъ Кулишъ, *Д. Дорошенка*; Кырыло и Мефодій, *А. С—го*; Розмова про земни сылы, *М. Комаря*.

Готовятся къ печати: Державна дума и нови права, *И. Смутка*; Про участь народа въ справахъ державныхъ, *А. Волыця*; Державный ладъ, *К.*; Якъ выбираютъ посливъ до рады державной, *К.*; Нови царськи законы, *М. Комаря*; Якый бувъ ладъ въ Афинській держави, *М. Загирны*; Товарыськи крамныци, *В. Доманыцького*; Вашингтонъ, *М. Загирны*; Якъ кныжны друкуються, *В. Гриньска*; Про посуху, *Тертычного*; Про хелеру, *М. Левицького*.

На основаніи циркулярнаго предложенія Мин. Нар. Просвѣщенія попечителямъ учебн. округовъ, отъ 10 ноября 1901 г. за № 31977, книги спеціального сельско-хозяйственнаго и технического содержанія, рекомендованныя, одобренныя или допущенныя Мин. Земл. и Гос. Им. для библиотекъ подвѣдомственныхъ ему низшихъ учебн. заведеній, допускаются также и въ училищныя и народныя библи., подвѣдомств. Мин. Нар. Пр. („Прав. Вѣсти.“ 21 декабря 1901 г., № 278).

ГЛАВНЫЕ СКЛАДЫ ИЗДАНИЙ ОБЩЕСТВА: въ Спб. — въ книжн. магаз. *Н. Г. Мартынова* (Александринская площадь, д. 5) и въ Кіевѣ — въ книжн. маг. „Кіевской Старины“ (Безаковская, 14). СКЛАДЪ ПРАВЛЕНІЯ: Спб., Казанская, 39, у д-ра медицины *Е. С. Грибинюка*. Сверхъ того, изданія Общества можно получать во всѣхъ лучшихъ книжныхъ магазинахъ.

